

GEBRUIKERSPARTICIPATIE IN DE HUIZEN VAN HET KIND

**EEN KWALITATIEF ONDERZOEK NAAR DE PERSPECTIEVEN VAN
PROFESSIONALS IN DE PREVENTIEVE GEZINSONDERSTEUNING**

Aantal woorden: 18501

Natasha Haelman

Studentennummer: 01402306

Promotor: Prof. dr. Michel Vandenbroeck

Masterproef ingediend tot het behalen van de graad van master in het sociaal werk

Academiejaar: 2018 – 2019

Voorwoord

Deze Masterproef is het sluitstuk van een boeiende en uitdagende opleiding tot Master in het Sociaal Werk. Het schrijven van dit werk was echter niet mogelijk geweest zonder de hulp van een groot aantal personen, die ik bij deze graag wil bedanken.

Ten eerste gaat mijn dank uit naar mijn promotor, prof. dr. Michel Vandenbroeck, voor zijn deskundige begeleiding tijdens dit proces. Door steeds de juiste vragen te stellen, mij uit de dagen en ook gerust te stellen bij mijn twijfels kon ik dit onderzoek tot een goed einde brengen. Daarnaast wil ik graag dr. Hester Hulpia van VBJK en dhr. Rudy De Cock van Kind en Gezin bedanken om mij met hun visie te inspireren bij de start van deze Masterproef.

Ik wil me ook richten tot alle professionals uit de Huizen van het Kind die hebben meegewerkt aan dit onderzoek. Bedankt voor jullie enthousiasme om deel te nemen en om de tijd te nemen om jullie waardevolle ervaringen en inzichten met mij te delen. Ik heb er alvast ontzettend veel uit geleerd.

Verder bedank ik ook graag mijn medestudenten uit de opleiding. Ik hou alleen maar goede herinneringen over aan de warme en steunende sfeer in ons klasje, die ongetwijfeld heeft bijgedragen aan een onvergetelijke studententijd. Als laatste wil ik ook graag mijn ouders bedanken, die mij de kans hebben gegeven om deze opleiding te volgen. Tijdens deze studie heb ik meer dan ooit ingezien dat de kansen die ik heb gekregen helemaal niet vanzelfsprekend zijn. Bedankt voor alle steun en aanmoedigen die jullie mij hebben gegeven.

Inhoudsopgave

INLEIDING	5
1. THEORETISCH KADER	6
1.1. Een democratisch deficit	6
1.2. Invullingen van participatie	8
1.2.1. Model van de participatieladder	8
1.2.2. Participatie als doel, middel of uitgangspunt	9
1.3. Participatie in de gezinsondersteuning	11
1.3.1. Organisatie van de preventieve gezinsondersteuning	11
1.3.2. Gebruikersparticipatie in de Huizen van het Kind	11
1.3.3. Participatie in buitenlandse voorzieningen voor gezinsondersteuning	14
2. PROBLEEMSTELLING EN ONDERZOEKSVRAGEN	16
3. METHODOLOGISCH KADER	17
3.1. Eerste onderzoeksluik: analyse van erkenningsaanvragen	17
3.1.1. Methodologie	18
3.2. Tweede onderzoeksluik: analyse van drie praktijken	19
3.2.1. Keuze van onderzoekscases	19
3.2.2. Methodologie	20
4. ONDERZOEKSRESULTATEN	23
4.1. Eerste onderzoeksluik: analyse van erkenningsaanvragen	23
4.1.1. Participatie als doel	23
4.1.2. Participatie als middel	25
4.1.3. Participatie als uitgangspunt	26
4.1.4. Conclusie	27
4.2. Tweede onderzoeksluik: analyse van drie praktijken	28
4.2.1. Visievorming binnen een netwerkstructuur	28
4.2.2. Gebruikersgroepen en formele inspraakkanalen	31

4.2.3. Vrijwilligerswerk	34
4.2.4. Het kleine participeren	36
4.2.5. Eigenaarschap tijdens de dienstverlening	39
4.2.6. Conclusie	41
5. DISCUSSIE EN AANBEVELINGEN	42
5.1. Discussie	42
5.1.1. Naar een bredere invulling van participatie	42
5.1.2. Krachtgericht werken of individuele verantwoordelijkheid?	44
5.2. Aanbevelingen voor de praktijk	46
5.3. Beperkingen en aanbevelingen voor verder onderzoek	47
BIBLIOGRAFIE	48
BIJLAGEN	54
Bijlage 1: Participatieladder Arnstein (1969)	54
Bijlage 2: Informed consent	55
Bijlage 3: Interviewleidraad	56
Bijlage 4: Overzicht respondenten	58

Inleiding

Deze Masterproef gaat op zoek naar de perspectieven van professionals die werkzaam zijn in de Huizen van het Kind op het begrip 'gebruikersparticipatie'. De Huizen van het Kind zijn samenwerkingsverbanden tussen organisaties die werken rond preventieve gezondheidszorg, opvoedingsondersteuning en het bevorderen van ontmoeting en sociale cohesie. Het decreet preventieve gezinsondersteuning bepaalt dat deze netwerken actief moeten inzetten op gebruikersparticipatie, zonder te definiëren wat deze participatie concreet moet inhouden (Vlaams Parlement, 2013). Er is dan ook nog maar weinig geweten over hoe de Huizen van het Kind dit concept invullen in de praktijk.

In het eerste hoofdstuk wordt ingegaan op de bestaande literatuur over participatie in voorzieningen voor jonge kinderen. Daaruit blijkt dat participatie een zeer ruim begrip is en in de wetenschappelijke literatuur zeer verschillend wordt ingevuld. Tijdens dit onderzoek werd het begrip participatie zo ruim mogelijk opgevat, waardoor er breder kon worden gekeken dan enkel formele inspraakstructuren. Om in beeld te brengen hoe professionals in de Huizen van het Kind de participatie van hun gebruikers benaderen, werd gewerkt met twee onderzoeksluiken. Het eerste luik bestaat uit een documentanalyse van erkenningsaanvragen voor Huizen van het Kind waarin startende netwerken toelichten hoe zij gebruikersparticipatie in de toekomst willen gaan invullen. In het tweede onderzoeksluik werden drie cases in de diepte onderzocht door middel van interviews en observaties. Uit de resultaten blijkt dat er weinig overkoepelende visie over participatie is uitgewerkt door de inrichters van de Huizen van het Kind. Professionals denken in de praktijk wel na over hoe ze zo participatief mogelijk aan de slag kunnen gaan met ouders en kinderen. Op welke manier ze dit doen, verschilt echter sterk van organisatie tot organisatie. Een aantal ondervraagden pleit voor meer aandacht voor 'het kleine participeren'. Deze informele momenten waarop ouders en kinderen mee vormgeven aan het Huis worden nog vaak gezien als minderwaardig ten opzichte van grote, voorgestructureerde acties die inspraak geven aan gebruikers.

In de discussie wordt verder ingegaan op het spanningsveld tussen formele en bredere vormen van participatie. Daarnaast worden ook de motivaties van professionals om participatief te gaan werken besproken. Vaak worden namelijk eerder instrumentele redenen aangehaald, eerder dan een engagement om echt probleemdefinities in vraag te stellen. Tot slot wordt ook de spanning tussen krachtgericht werken en individuele verantwoordelijkheid besproken.

1. Theoretisch kader

1.1. Een democratisch deficit

Deze Masterproef gaat op zoek naar de manier waarop het concept participatie wordt ingevuld door de Huizen van het Kind. Daarom is het van belang om stil te staan bij de vraag waarom inzetten op participatie aandacht zou moeten krijgen. Tussenkomen van sociaal werkers, zowel in de opvoeding als op andere vlakken, gebeuren steeds op basis van een bepaalde probleemdefinitie. Biesta (2007) omschrijft hoe deze probleemdefinities op basis waarvan er wordt tussengekomen vaak worden geformuleerd door professionals, los van gezinnen zelf. Hij omschrijft dit als het 'democratisch deficit': in onze samenleving bestaan meerdere, soms tegenstrijdige, belangen en waarden die tot een andere invulling kunnen leiden van wat hulp- en dienstverlening moet omvatten (Bouverne-De Bie, 2003; Vandenbroek, 2009). Toch ligt de macht om de doelstellingen van die hulpverlening te bepalen over het algemeen niet bij de burgers bij wie er wordt tussengekomen en worden zij evenmin betrokken bij het zoeken naar oplossingen voor sociale problemen (Bouverne-De Bie, 2003). Volgens Freire (1972) kan deze ongelijke machtsverhouding in de meest doorgedreven vorm leiden tot een 'cultuur van het zwijgen'. Hiermee doelt hij op een socialisatieproces waarbij burgers zich berusten in hun beperkte maatschappelijke invloed. De oplossing hiervoor ziet Freire in de eerste plaats in een vorm van culturele actie, waarbij de bestaande werkelijkheid in vraag moet worden gesteld door in te zetten op participatie van alle burgers, ook zij in precaire sociale probleemsituaties (Bouverne-De Bie, 2003).

Postle en Beresford (2007) zien het als de taak van sociaal werkers om participatiemogelijkheden te bevorderen voor burgers, om zo marginalisering en sociale exclusie te doorbreken. Ook Moss (2007) ziet het belang van participatie in het waarborgen van de rechten van gebruikers. Hij heeft het over 'democratische participatie' in de specifieke praktijk van de kinderopvang. Democratische participatie betekent het zoeken naar manieren waarop ouders en kinderen betrokken kunnen worden bij beslissingen die hen aanbelangen. Door ouders te laten participeren aan de besluitvorming in de voorzieningen waar zij mee te maken krijgen, worden zij als competente burgers benaderd (Moss, 2007; Biesta, 2007). Moss (2011) beschrijft ook hoe democratische participatie het mogelijk maakt om dominante discourses in vraag te stellen en ouders de kans te geven mee probleemdefinities te (her)definiëren, zoals ook door Biesta (2007) wordt benadrukt. Ook Vandenbroeck (2009) stelt dat dominante discourses in een voorziening in vraag moeten kunnen worden gesteld en dat

de uiteenlopende meningen van gebruikers een basis kunnen vormen om hierover te reflecteren. Millei (2012) wijst er echter op dat geen enkele structuur van democratische participatie ooit volledig neutraal zal zijn, zoals ook door Vandenbroeck en Bouverne-De Bie (2006) wordt gesteld. De drang om mensen samen te brengen om 'aan democratische participatie te doen' schrijft namelijk nog steeds bepaalde regels voor over wat participatie wel en niet is (Millei, 2012).

Participatie biedt dus mogelijkheden aan burgers om mee betrokken te zijn in beslissingen die hen aanbelangen (Moss, 2007). Het kan zorgen voor een eerlijkere machtsverhoudingen waarbij de doelstellingen van sociaal werk niet enkel van bovenaf bepaald worden maar mee worden vormgegeven door gebruikers (Bouverne-De Bie, 2003; Vandenbroeck, 2009). Door de zeer uiteenlopende visies op participatie die er bestaan, is de manier waarop dit moet gebeuren echter niet gemakkelijk vast te leggen. Het volgende hoofdstuk gaat dan ook dieper in op deze uiteenlopende perspectieven.

1.2. Invullingen van participatie

Participatie is in de literatuur geen eenduidig begrip. Het wordt benaderd vanuit verschillende invalshoeken en krijgt zo een brede waaier aan invullingen. Twee modellen die een grote invloed hebben gehad op het denken over participatie in de preventieve gezinsondersteuning zijn de participatieladder van Arnstein (1969), die door verschillende auteurs verder werd uitgewerkt, en het model van Bouverne-De Bie (2003) dat een opdeling maakt tussen participatie als doel, als middel en als uitgangspunt.

1.2.1. Model van de participatieladder

Het Expertisecentrum voor Opvoedingsondersteuning (EXPOO) schuift het model van Arnstein (1969) naar voor als een theoretisch kader om na te denken over participatie (EXPOO, z.d.). Zij ontwikkelde een model van acht participatieniveaus, waarbij de nadruk wordt gelegd op het onderscheid tussen zij die macht bezitten en zij die geen macht hebben. De acht participatieniveaus worden van laag naar hoog voorgesteld op een ladder (zie bijlage 1). Pas op de drie hoogste treden is er volgens Arnstein (1969) sprake van werkelijke participatie. De ladder wordt opgedeeld in de volgende acht niveaus, die elk in een van drie groeperingen worden ondergebracht (van laag naar hoog):

- **Manipulatie en therapie** zijn vormen van non-participatie: ze hebben enkel als doel om mensen te beïnvloeden of genezen, zodat ze de gangbare ideeën van de machthebbers zouden overnemen.
- Bij **informatie, consultatie** en **verzoening** is er volgens het model sprake van *tokenism* of nep-participatie. Er worden structuren opgezet waar burgers zich kunnen laten horen maar er is geen garantie dat ze effectief een invloed kunnen uitoefenen op besluitvorming.
- Pas bij de laatste drie niveaus is er volgens Arnstein (1969) sprake van burgermacht. Bij een **partnerschap** worden burgers als evenwaardig beschouwd door de machtshebbers in het besluitvormingsproces. Geen van de twee groepen kan zijn mening opleggen. Bij **machtsdelegatie** en **burgercontrole** zijn het de burgers zelf die de grootste mate van controle uitoefenen op het besluitvormingsproces. Op de laatste trede hebben ze zelfs de volledige controle over dit proces.

Recentere auteurs werkten participatiemodellen uit op basis van bovenstaand model. Zo werkte Hart (1992) een specifieke participatieladder uit voor kinder- en jongerenparticipatie.

Edelenbos en Monnikhof (1998) beschrijven een participatieladder met zes in plaats van acht treden (informereren, raadplegen, adviseren, coproduceren, meebeslissen en zelfbeheer). Ook dat model wordt door EXPOO naar voor geschoven als inspiratie om over participatie na te denken.

Het model van de participatieladder wordt echter ook door verschillende auteurs bekritiseerd. Collins en Ison (2009) hekelen de lineaire invulling van de ladder. Deze laat namelijk uitschijnen dat het niet bereiken van de hoogste trede altijd problematisch zou zijn, zelfs wanneer burgers zelf aangeven niet te willen opklimmen tot dit niveau. Tritter en McCallum (2006) stellen zich vragen bij de strikte opdeling tussen machthebbers en burgers die Arnstein (1969) maakt omdat deze impliceert dat de belangen van personen die macht bezitten steeds verschillen van de belangen van burgers zonder macht. In de realiteit is deze relatie echter vaak veel complexer (Tritter & McCallum, 2006). Hart (2008) wijst er zelf ook op dat het gebruik van zijn laddermodel risico's inhoudt. Hoewel de ladder die hij uitwerkte voor participatie van kinderen en jongeren (Hart, 1992) oorspronkelijk was bedoeld als reflectiemodel voor organisaties om na te denken over participatiemogelijkheden, krijgt het al te vaak een erg instrumentele invulling. Het model beperkt zich namelijk tot formele vormen van participatie en gaat niet in op de dagelijkse, informele participatie van kinderen en jongeren in hun gemeenschap (Hart, 2008). In dat opzicht is de participatieladder dus niet voldoende om na te denken over een brede, diverse invulling van participatie.

1.2.2. Participatie als doel, middel of uitgangspunt

Een ander en minder lineair model om over participatie na te denken is aan de hand van de opdeling van Bouverne-De Bie (2003) die verder werd uitgewerkt door Bouverne-De Bie en De Visscher (2008). Zij beschrijven dat participatie op verschillende wijzen kan worden ingevuld:

In een eerste, methodisch-technische invulling wordt participatie in termen van toegang gedefinieerd (Bouverne- De Bie, 2003). Het gaat dan zowel om toegang tot inspraakkanalen (**participatie als middel**) als toegang tot het domein van maatschappelijke integratie (**participatie als doel**) (Bouverne-De Bie, 2003). Participatie wordt gezien als een middel om mensen toegang te geven tot de beleidsvorming, via allerlei inspraakkanalen. Tegelijk wordt participatie in deze benadering vaak een doel op zich: men probeert burgers mondiger te maken en hen te leren hoe ze actief deel kunnen uitmaken van de maatschappij (Bouverne-De Bie & De Visscher, 2008). Volgens Thomassen (1979) hebben deze invullingen van participatie drie functies:

- Een educatieve functie: Burgers kunnen leren door te participeren. Hoe meer een burger participeert, hoe meer capaciteiten hij zal ontwikkelen om op een zinvolle wijze te kunnen participeren.
- Een pacifiërende functie: Door deel zelf uit te maken van het beslissingsproces, zal de burger collectieve beslissingen sneller aanvaarden.
- Een integrerende functie: Participeren verhoogt het gemeenschapsgevoel en zorgt ervoor dat burgers zich meer verbonden voelen met de samenleving waarin ze leven.

Deze invulling van participatie is echter niet vrij van kritiek. De benadering construeert namelijk een onderscheid tussen zij die op een 'correcte' wijze participeren en zij die dit niet doen (Bouverne-De Bie & De Visscher, 2008). Deze zienswijze houdt een risico in zich omdat de kans bestaat dat sociale problemen zouden verengd worden tot een gebrek aan bepaalde vaardigheden. Participatie verliest dan zijn politieke kern en wordt gereduceerd tot een middel voor het beheersbaar maken van sociale problemen (Hartman, 1998; Bouverne De Bie & De Visscher, 2008). Bij deze instrumentele benaderingen wordt de reden waarom mensen zouden moeten participeren en de manier waarop dit zou moeten gebeuren niet in vraag gesteld maar los van hen geformuleerd (Van Laere, Van Houtte & Vandenbroeck, 2018).

Daarnaast kan participatie ook gedefinieerd worden vanuit een kritisch-politieke benadering. Participatie is dan "de deelname aan de samenleving als historisch gevormd, maatschappelijk project" (Bouverne-De Bie, 2003, p44). Participatie wordt op die manier een **uitgangspunt**: elke burger participeert, maar in ongelijke mate en op een andere wijze (Bouverne – De Bie, 2003). Participatie gaat dan niet langer over het al dan niet deelnemen aan voorgestructureerde mogelijkheden tot inspraak maar om het in beeld brengen van diverse opvattingen en percepties van alle betrokkenen, ook zij van wie het maatschappelijk participatiegedrag moeilijker te zien en te begrijpen is (Deceur, 2017). Binnen deze invulling wordt participatie met anderen woorden een deel van de grondhouding van een instelling en haar medewerkers: het is iets wat altijd aanwezig is (Brandts & Bruggeman, 2005). Op die manier kunnen ook heersende probleemdefiniëringen in vraag worden gesteld: het doel is om samen met alle betrokkenen tot een kennisproductie te komen waarin iedereen wordt betrokken en erkend (Bouverne-De Bie & De Visscher, 2008).

1.3. Participatie in de gezinsondersteuning

1.3.1. Organisatie van de preventieve gezinsondersteuning

Het decreet preventieve gezinsondersteuning, dat sinds 2014 in werking is, regelt de organisatie en erkenning van de Huizen van het Kind in Vlaanderen. Sinds de invoering van het decreet werd in bijna elke Vlaamse gemeente een Huis van het Kind erkend (Vandenbroeck, 2018). Huizen van het Kind zijn lokale netwerken tussen voorzieningen die inzetten op preventieve gezinsondersteuning door te werken aan een multidisciplinair, geïntegreerd en afgestemd aanbod (Kind & Gezin, 2015). Het decreet definieert de preventieve gezinsondersteuning als: “Het geheel van maatregelen en aanbod dat gericht is op het bevorderen van het welbevinden van alle gezinnen met kinderen en jongeren, en aanstaande ouders met inbegrip van de ondersteuning op het vlak van opvoeding en preventieve gezondheidszorg.” (Vlaams Parlement, 2013, p. 1). Om dit te bereiken, moeten de Huizen ten minste inzetten op volgende drie pijlers: preventieve gezondheidszorg, opvoedingsondersteuning en activiteiten die de ontmoeting en sociale cohesie bevorderen (Blondeel, De Schuymer, Strynckx, & Travers, 2013). De Huizen van het Kind hanteren het principe van proportioneel universalisme: een dienstverlening die toegankelijk is voor iedereen en waarbinnen er kan gevarieerd worden in schaal en intensiteit van de aangeboden hulpverlening (Blondeel et. al., 2013; Vandenbroeck et. al., 2016).

Door het regelluwe karakter van het decreet, verschilt de concrete invulling die aan de Huizen wordt gegeven sterk van gemeente tot gemeente (Blondeel et. al., 2013). Toch zijn er een aantal vereisten waaraan een Huis van het Kind moet voldoen om erkend en gesubsidieerd te worden. Een van die voorwaarden is dat de Huizen van het Kind actief moeten proberen om gebruikersparticipatie te bevorderen (Vlaams Parlement, 2013). Ook het basiskader voor de Huizen van het Kind geeft aan dat Huizen inspanningen moeten doen om ouders te betrekken (Kind & Gezin, 2015). Deze visietekst beschrijft echter niet hoe deze participatie zou kunnen worden ingevuld.

1.3.2. Gebruikersparticipatie in de Huizen van het Kind

1.3.2.1. Methodieken

Hoewel nog niet veel geweten is over op welke manier Huizen van het Kind inzetten op participatie zijn een aantal methodieken die worden toegepast wel reeds beschreven.

Zo biedt het Steunpunt Opvoedingsondersteuning Limburg methodieken en vormingen aan voor professionals die in de Huizen van het Kind willen inzetten op participatie. Deze worden aangeboden in samenwerking met het Expertisecentrum Opvoedingsondersteuning (EXPOO). Het gaat om de methodiekendozen Ouders in Huis, bedoeld voor ouderparticipatie, en de doos Kids in Huis, die ingaat op de participatie van kinderen (Steunpunt Opvoedingsondersteuning Limburg, 2018). Lokale Huizen van het Kind kunnen de methodiekendozen aankopen bij EXPOO na het volgen van een verplichte vorming door een van de lokale medewerkers (Steunpunt Opvoedingsondersteuning Limburg, 2018). Kelchtermans en Vos (2016) beschrijven hoe de methodiekendozen werden uitgewerkt op basis van verschillende achterliggende kaders. Er werd gebruik gemaakt van de ideeën van de waarderende benadering, zoals beschreven door Cooperidder en Whitney (2005). Dit veranderingsmodel vertrekt vanuit zoeken naar sterktes van een organisatie en haar gebruikers in plaats van enkel op zoek te gaan naar oplossingen voor problemen. De nadruk ligt op de meerwaarde van het veranderingsproces zelf (Kelchtermans en Vos, 2016). Daarnaast werd bij het uitwerken van de methodiek ook gebruik gemaakt van de visie van Bouverne-De Bie (2005) op toegankelijkheid als de combinatie van bruikbaarheid, betaalbaarheid, begrijpbaarheid, beschikbaarheid en bereikbaarheid van de hulp- en dienstverlening. De methodiekendoos Ouders in Huis bestaat uit twee delen. Aan de hand van gesprekskaarten kan er in gesprek worden gegaan met ouders over hun verwachtingen en behoeften ten aanzien van het Huis van het Kind en wat het Huis voor hen kan betekenen (Steunpunt Opvoedingsondersteuning Limburg, 2018). Daarnaast bevat de doos een aanbodstoets waarbij ouders aan de hand van pictogrammen worden bevraagd over de toegankelijkheid van het bestaande aanbod (Steunpunt Opvoedingsondersteuning Limburg, 2018). De doos Kids in Huis bevat eveneens verschillende methodieken. Er worden tools aangereikt om als organisatie na te denken over de eigen houding ten aanzien van kinderparticipatie en hoe dit zou kunnen worden ingevuld. Daarnaast bevat de doos gesprekskaarten en een 'kindergelukstotem' om met kinderen en jongeren in dialoog te gaan over waar zij belang aan hechten en wat een Huis van het Kind voor hen kan betekenen (Steunpunt Opvoedingsondersteuning Limburg, 2018).

Een andere methodiek is te zien in Huis van het Kind Hamont-Achel. Bij de opstart van het plaatselijke Huis van het Kind werd elke inwoner aangeschreven met de vraag om Toekomst-Ambassadeur te worden. Buurtbewoners die ervoor kozen om mee te stappen in het project, komen sindsdien elke zes weken samen om acties op te zetten (Lambert & Hulpia, z.d.). De Toekomst-Ambassadeurs functioneren als aanspreekpunt voor buurtbewoners en gaan op zoek naar wat er in de stad leeft in verband met het Huis van het Kind. Daarnaast zetten ze

ook in op het bekendmaken van het aanbod, met als doel dat buurtbewoners maximaal zouden gebruik maken van het aanbod (Kelchtermans & Vos, 2016).

1.3.2.2. Participatie als doel en middel

Wanneer we bovenstaande methodieken toetsen aan het eerder beschreven kader van Bouverne-De Bie & De Visscher (2008) zien we dat het hier in de eerste plaats gaat om methodieken die als middel kunnen worden ingezet om burgers toegang te geven tot de procedure van beleidsvorming aan de hand van een aantal formele processen. Verscheidene auteurs beschrijven hoe deze aanpak ertoe kan leiden dat ouderparticipatie vorm krijgt als opvoedingsdoel, met de bedoeling om ouders vaardigheden aan te leren om meer en beter te kunnen participeren (Bouverne-De Bie, 2003; Postle & Bersford, 2007; Janssen & Vandenbroeck, 2018). Er is in de literatuur weinig terug te vinden over hoe de Huizen van het Kind kijken naar deze invulling van participatie. De nadruk ligt in de literatuur eerder op het correct toepassen van de methodieken dan op de vraag waarom deze participatie nodig is.

Uit onderzoek van Nys en Emmery (2017) bleek dat 22,4% van de Huizen van het Kind zelf aangeven dat dit soort initiatieven worden genomen om ouders inspraak te geven. Deze ouders worden op verschillende manieren betrokken bij de uitwerking van het Huis door bv. activiteiten mee te evalueren, nieuwe thema's aan te brengen of zelf mee in te staan voor de uitwerking of uitvoering van het ondersteuningsaanbod. In een beperkt aantal gevallen krijgen ouders ook inspraak in het beleid, door deel uit te maken van een stuurgroep of lokaal overleg (Nys & Emmery, 2017). Uit hetzelfde onderzoek blijkt dat het aantal Huizen waar er wordt gewerkt aan de inspraak van kinderen en jongeren nog beperkter is. Van de 122 bevroegde Huizen zetten slechts tien Huizen hierop in (Nys & Emmery, 2017). Hierbij moet echter de kanttekening worden gemaakt dat dit onderzoek enkel focust op formele inspraakkanalen. In de bevraging werd niet ingegaan op de mogelijkheid om participatie op een bredere manier vorm te geven, met het uitgangspunt dat ouders op elk moment participeren.

1.3.2.3. Een DNA van participatie

De bovenstaande methodieken focussen zich op voorgestructureerde, formele vormen van participatie. De laatste jaren gaat er in de sector gezinsondersteuning echter ook aandacht naar visievorming over hoe participatie als breder uitgangspunt kan worden ingevuld. In 2016 organiseerde Kind en Gezin samen met verschillende beleidsactoren de conferentie 'De Toekomst is Jong', waar in verschillende werkgroepen werd nagedacht over uitdagingen voor voorzieningen voor kinderen en gezinnen (Wergroep Jong en Betrokken, 2016). In de

werkgroep 'Jong en Betrokken' werd een visie uitgewerkt over hoe het begrip 'participatie' zou moeten worden ingevuld en bezocht de werkgroep een aantal concrete voorzieningen (Werkgroep Jong en Betrokken, 2016). In het eindrapport van deze werkgroep stelt men dat maatschappelijke participatiemogelijkheden naast het kunnen en mogen deelnemen en kunnen en mogen deelhebben, ook participatie als uitgangspunt inhoudt. Dit sluit aan bij het onderscheid dat Bouverne-De Bie & De Visscher (2008) maken tussen participatie als doel, als middel en als uitgangspunt. In het rapport van de werkgroep Jong en Betrokken wordt 'participatie als uitgangspunt' omschreven als een basishouding waarbij zowel organisaties als de samenleving op zich voortdurend bereid zijn om zichzelf te bevragen:

“Voor ons denken over participatie betekent dit dat participatiemogelijkheden niet enkel gaan over de competentie bij kinderen en ouders, maar ook over de competenties binnen de voorzieningen en de ruimere samenleving om participatie van elk kind gestalte te geven.” (Werkgroep Jong en Betrokken, 2016, p.3).

Bovendien focust het rapport ook sterk op het belang van participatie door kinderen en niet enkel door ouders. Hoewel de meeste organisaties die meewerkten aan deze visietekst op de een of andere manier betrokken zijn bij Huizen van het Kind, is het niet duidelijk welke invloed deze visie heeft gehad op de effectieve praktijken. Enkel Kind en Gezin vermeld in haar visietekst (2015b) dat participatie naast toegankelijkheid en beleidsparticipatie ook het participatief handelen omvat, waarbij er op alle momenten aandacht is voor het uitwerken van relaties waar ouderbetrokkenheid centraal staat.

1.3.3. Participatie in buitenlandse voorzieningen voor gezinsondersteuning

De evolutie naar samenwerking in de preventieve gezinsondersteuning is ook in het buitenland zichtbaar. Onder andere in het Verenigd Koninkrijk, Duitsland, Frankrijk en Scandinavische landen zijn gelijkaardige initiatieven terug te vinden (Hulpia & Van der Mespel, 2013). Waar er in Vlaanderen nog maar weinig geweten is over hoe participatie in de Huizen van het Kind concreet vorm krijgt, werden in de Britse Sure Start centra en de Scandinavische Family's Houses meer duidelijke keuzes gemaakt op dit vlak, die echter sterk van elkaar verschillen.

De Britse Sure Start Children's Centres zijn lokale centra die een geïntegreerde dienstverlening aanbieden aan jonge gezinnen (Clarke, 2006). In deze voorzieningen wordt ingezet op 'public participation' waarbij ouders mee in het management zetelen en worden betrokken bij de evaluatie van de voorziening. Daarnaast worden er ook ouderforums

opgericht (Gustafsson & Driver, 2005). Deze vormen van participatie moeten in alle Sure Start Centres worden ingevoerd omdat ze ervoor zouden zorgen dat het aanbod beter kan worden afgestemd op de noden van lokale gezinnen (Clarke, 2006). We zien hier een eerder instrumentele benadering van participatie als middel: de voorziening moet een bepaald aantal ouders inspraak geven met als doel de kwaliteit van de dienstverlening te verhogen. Ouders worden met andere woorden niet betrokken bij de vraag waarom het nodig is om te participeren. Zij hebben ook geen inspraak in de manier waarop dit moet gebeuren (Gustafsson & Driver, 2005). De kans bestaat dat de nadruk van de participatie ligt op het bereiken van voldoende ouders om aan de opgelegde criteria te voldoen in plaats van op het bieden van kansen op volwaardige betrokkenheid in de voorziening aan de gebruikers. Gustafsson en Driver (2005) pleiten er daarom voor om participatie breder in te vullen dan deze formele structuren en ook waarde te hechten aan informele vormen van participatie. Zij stellen dat het in gesprek gaan van een ouder met een medewerker van het centrum van evenveel participatie kan getuigen als zetelen in het management.

Adolfson, Martinussen, Thyraug & Vedeler (2009) onderstrepen het belang van participatie van ouders, maar vooral ook van kinderen in de Noorse Family's Houses. De reden waarom dit volgens hen belangrijk is, is tweeledig. Aan de ene kant halen ze de mogelijkheid tot het verhogen van de kwaliteit aan, die ook door Clarke (2006) wordt aangehaald. Aan de andere kant wordt door Adolfson et. al. (2009) ook betrokken vanuit een rechtenbenadering. Volgens het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind hebben kinderen namelijk recht op een eigen mening en inspraak in zaken die hen aanbelangen (UN General Assembly, 1989). Adolfson et.al. (2009) benadrukken dat participatie een natuurlijk en integraal deel moet uitmaken van de volledige werking van de Family's Houses. Hoewel dus bepaalde instrumentele redenen worden aangehaald om in te zetten op participatie gaat er ook aandacht naar hoe participatie een uitgangspunt kan worden in de Family's Centres.

2. Probleemstelling en onderzoeksvragen

Biesta (2007) omschrijft hoe de probleemdefinities op basis waarvan er in de opvoeding wordt tussengekomen vaak worden geformuleerd door professionals, los van gezinnen zelf. Hij benoemt dit als het democratisch deficit: de macht om doelstellingen van hulpverlening te bepalen ligt niet bij de burgers zelf, hoewel er in de maatschappij een verscheidenheid van opvattingen en waarden aanwezig zijn (Vandenbroeck, 2009). Volgens Freire (1970) kan dit patroon doorbroken worden door culturele actie waarbij alle burgers door participatie de bestaande werkelijkheid in vraag stellen. Moss (2007) ziet een mogelijkheid om in voorzieningen voor jonge kinderen in te zetten op democratische participatie, waarbij ouders en kinderen worden betrokken bij alle beslissingen die hen aanbelangen.

Het decreet preventieve gezinsondersteuning stelt dan ook het inzetten op gebruikersparticipatie als voorwaarde voor de erkenning en subsidiëring van de Huizen van het Kind (Vlaams Parlement, 2013). Het decreet specificeert echter niet hoe dit concreet kan worden ingevuld waardoor er weinig geweten is over hoe deze gebruikersparticipatie in de praktijk kan worden benaderd. Participatie is namelijk geen eenduidig begrip en kan op veel verschillende manieren ingevuld worden (Arnstein, 1969; Edelenbos & Monnikhof, 1998; Hart, 2008; Bouverne-De Bie, 2003). Organisaties die participatie eerder als middel of doel benaderen, zullen de nadruk leggen op deelname aan op voorhand vastgelegde structuren. Wanneer participatie echter als uitgangspunt wordt benaderd, is het mogelijk om deze formele participatiekanalen te overstijgen (Bouverne-De Bie & De Visscher, 2008). Participatie wordt dan iets wat altijd aanwezig is bij alle gebruikers van de organisatie (Brandts & Bruggeman, 2005). De nadruk komt dan ook te liggen op hoe de diversiteit aan opvattingen, meningen en percepties van ouders en kinderen in beeld kunnen worden gebracht (Bouverne-De Vie & De Visscher, 2008; Deceur, 2017).

Deze Masterproef wil daarom onderzoeken welke invullingen van participatie gehanteerd worden door verschillende actoren in de Huizen van het Kind aan de hand van volgende onderzoeksvragen:

- Hoe benaderen de professionals in de Huizen van het Kind de participatie van ouders en kinderen?
- Welk discours over participatie hanteren zij en welke gevolgen heeft dit voor de praktijk?

3. Methodologisch kader

Om een antwoord te formuleren op de onderzoeksvragen, onderzoekt deze studie de visie van een aantal Huizen van het Kind in Vlaanderen over participatie van ouders en kinderen. Het doel is om zicht te krijgen op de verschillende mogelijke visies die er in deze organisaties leven over participatie en welke gevolgen deze hebben voor de praktijk, eerder dan een representatief beeld te vormen van hoe de meerderheid van de Huizen naar dit thema kijkt. Om een zo breed mogelijk beeld te krijgen van de perspectieven en ideeën die er leven over dit thema werd er geopteerd om een kwalitatief onderzoek uit te voeren. Dit gebeurde door de visies van drie Huizen van het Kind in de diepte te onderzoeken, door middel van observaties en interviews met medewerkers, gecombineerd met een documentanalyse van erkenningsaanvragen voor Huizen van het Kind die in 2018 werden ingediend bij Kind en Gezin.

3.1. Eerste onderzoeksluik: analyse van erkenningsaanvragen

Veel Huizen van het Kind in Vlaanderen zijn pas zeer recent opgestart of hebben een beperkte werking (Nys & Emmery, 2017). Om zicht te krijgen op de mate waarin er van bij de opstart van een Huis van het Kind aandacht is voor gebruikersparticipatie werden voor dit onderzoek erkenningsaanvragen geanalyseerd. Via Kind & Gezin was het mogelijk om de erkenningsaanvragen voor Huizen van het Kind die in 2018 werden ingediend in te kijken. Het inzetten op gebruikersparticipatie is volgens het decreet preventieve gezinsondersteuning een van de voorwaarden voor Huizen van het Kind om erkend en gesubsidieerd te worden (Vlaamse Parlement, 2013). In deze aanvragen moeten de Huizen dan ook een antwoord formuleren op de vraag: “Geef aan op welke wijze en in welke mate het samenwerkingsverband concrete initiatieven neemt om gebruikersparticipatie structureel en maximaal te verankeren in het Huis van het Kind”.

Op het aanvraagformulier staat vermeld dat de Huizen slechts een halve pagina uitleg mogen geven over hun visie op dit thema. Dit heeft als gevolg dat de aanvragers hun visie op gebruikersparticipatie beknopt moeten weergeven. Mogelijks hebben de geanalyseerde Huizen dus een meer uitgewerkte en genuanceerde visie dan in de erkenningsaanvragen naar voor komt. Toch werd geopteerd om de analyse van de erkenningsaanvragen mee te nemen in de resultaten van deze Masterproef omdat de aspecten die de aanvragers in dit

document vermelden een beeld geven van welke zaken hun Huis belangrijk vindt bij het inzetten op gebruikersparticipatie.

3.1.1. Methodologie

De erkenningsaanvragen werden verkregen na contact met een stafmedewerker van Kind & Gezin. Hierbij werd een verklaring opgemaakt waarin de anonimiteit en vertrouwelijkheid van de gegevens werd opgenomen, alsook een verbintenis om delen van de Masterproef waarin eventuele citaten of verwijzingen uit de erkenningsaanvragen zijn opgenomen bij finalisering voor te leggen aan Kind & Gezin voor lezing. Na ontvangst van de erkenningsaanvragen werd aan elk document een nummer toegewezen. Er werd een tabel opgemaakt waarin voor elk Huis enkel de volgende gegevens werden opgenomen: het nummer van het document, met welk soort partners het Huis samenwerkt en de aspecten die naar voor komen in het antwoord op de vraag over gebruikersparticipatie. Om de anonimiteit te garanderen werden deze gegevens niet gekoppeld aan de naam van het Huis en werden de originele erkenningsaanvragen na opmaak van de tabel gewist.

Tijdens de analyse werd vergeleken op welke manier de verschillende Huizen het concept gebruikersparticipatie willen vormgeven. Hierbij werd een overzicht gemaakt van de verschillende initiatieven en visies die worden voorgesteld en werd aan de hand van het kader van Bouverne-De Bie en De Visscher (2008) nagegaan in welke mate deze voorstellen aansluiten bij een visie op participatie als middel, als doel of als uitgangspunt. Aangezien het om een kwalitatief onderzoek gaat, werd niet nagegaan hoe vaak welke specifieke voorstellen naar voor kwamen. Het doel van het onderzoek is namelijk om een diversiteit aan perspectieven in beeld te brengen, eerder dan op zoek te gaan naar wat de meest voorkomende opvatting is van Huizen van het Kind over participatie.

3.2. Tweede onderzoeksluik: analyse van drie praktijken

3.2.1. Keuze van onderzoekscases

Voor deze studie werden drie Huizen van het Kind geselecteerd waarvan de visie op participatie in de diepte werd onderzocht. Bij de selectie van cases werd gepoogd om Huizen te selecteren waarvan vermoed werd dat ze een verschillende aanpak hanteren op het vlak van gebruikersparticipatie. Zo wordt in een van de geselecteerde Huizen gewerkt met een vaste gebruikersgroep die tweewekelijks samenkomt. In het tweede Huis dat werd onderzocht werd in het verleden gewerkt met een gebruikersgroep voor mensen in armoede, die recent werd stopgezet. Daarnaast werd ook een Huis geselecteerd waar er op dit moment geen formele kanalen voor inspraak worden gebruikt. De bedoeling van deze keuze was om zo veel mogelijk uiteenlopende visies in beeld te kunnen brengen. Daarnaast werd ook geopteerd voor Huizen die reeds een vrij uitgebreide werking hebben. Heel wat Huizen van het Kind in Vlaanderen zijn namelijk pas zeer recent opgestart. Door de beperkte werking van deze Huizen zou het te moeilijk zijn om het onderzoek daar uit te voeren.

Case 1

Dit Huis van het Kind is gevestigd in een grootstad en heeft ook een stedelijke coördinator. Het Huis heeft een eigen fysieke locatie van waaruit Kind & Gezin, Kind & Preventie, de Gezinsbond en de Kraamvogel hun aanbod voor de wijk organiseren. Daarnaast werkt het Huis samen met heel wat partners die werken rond maatschappelijke dienstverlening, cultuur en vrije tijd, en met een vereniging waar armen het woord nemen. Deze partners hebben hun eigen werking op een andere locatie, die niet altijd beperkt is tot de wijk. Een aantal onder hen organiseert regelmatig activiteiten op de fysieke locatie van het Huis van het Kind. Dit Huis van het Kind heeft een gebruikersgroep van ouders die tweewekelijks samenkomt. De groep werd opgestart onder leiding van een vereniging waar armen het woord nemen maar wordt sinds 2018 begeleid vanuit Kind & Preventie. Op de fysieke locatie van het Huis zijn twee poules vrijwilligers actief: de vrijwilligers van het consultatiebureau en zij die instaan voor het algemeen onthaal en het ondersteunen van activiteiten. Daarnaast werkt een aantal externe partners ook samen met vrijwilligers.

Case 2

Het tweede onderzochte Huis is een netwerk van verschillende organisaties dat niet vanuit één fysieke locatie werkt, maar verspreid is over de stad. Een groot deel van de partners werkt

wel vanuit een van de twee ‘toegangsdeuren’ van het Huis waar verschillende partners gevestigd zijn. Naast deze twee fysieke locaties heeft het Huis ook partners verspreid over de stad die het label van ‘Groeisleutel’ kregen. De partners van het Huis zijn in de eerste plaats zelfstandige organisaties met een eigen werking, die met het Huis willen inzetten op informatie-uitwisseling en overleg. Daarnaast werkt het Huis ook organisatie-overschrijdende initiatieven uit (bv. overlegplatform onderwijs-welzijn, project Ketenzorg...) en ontstonden er vanuit de samenwerking nieuwe publieksgerichte werkingen (bv. speel-o-theek, projecten met brug- en schakelfiguur...) (Geirnaert, 2017). Tot 2018 had dit Huis een gebruikersgroep die zich specifiek richtte op ouders die in armoede leven. Verschillende partners van het Huis hebben ook een eigen vrijwilligerswerking waar gebruikers en buurtbewoners taken kunnen opnemen.

Case 3

Dit Huis van het Kind werd opgericht in 2017. Het Huis heeft een fysieke locatie waarin de bibliotheek, het consultatiebureau van Kind en Gezin en de Dienst Kinderopvang zijn ondergebracht. Er is steeds een vaste medewerker van het Huis aanwezig die het aanspreekpunt is voor ouders met vragen rond opvoeding. Op de fysieke locatie staat ontmoeting tussen gezinnen centraal. Er worden activiteiten georganiseerd rond verschillende thema’s, waarbij de focus ligt op het bereiken van jonge gezinnen met baby’s en peuters. Deze bijeenkomsten worden begeleid door vrijwilligers of door partners van het Huis (Slock & Versaevel, 2018). Daarnaast is het Huis van het Kind een breed netwerk waarbij partners uit verschillende sectoren betrokken zijn. Binnen het netwerk probeert men organisatieoverschrijdende initiatieven op te zetten, waarvan huiswerkbegeleiding voor kinderen die in de gemeente wonen momenteel de belangrijkste is. Bij de opstart van het Huis van het Kind werd een participatietraject uitgewerkt met buurtbewoners die een aantal keren samenkwamen om na te denken over hoe het Huis er moest gaan uitzien. Sinds de opening van het Huis komt deze groep niet meer samen.

3.2.2. Methodologie

Bij de opbouw van het onderzoek werd rekening gehouden met bepaalde ethische aspecten. Aangezien de onderzoeker door een stage-ervaring al regelmatig in contact stond met medewerkers en gebruikers van een van de cases, was een duidelijke afbakening van de rol als onderzoeker hier nog meer van belang. Daar werd dan ook nog voor de start van het onderzoek een eerste activiteit mee gevolgd om meer toelichting te geven aan de gebruikers

over wat de observaties zouden inhouden. Hierbij werd de anonimiteit van het onderzoek benadrukt, alsook de nieuwe rol als observator die de onderzoeker zou opnemen in plaats van de rol van begeleider. Om de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek te verhogen werden de resultaten van de verschillende onderzoeksmethoden naast elkaar gelegd, aangezien deze elk voor een deel zicht geven op de visies en perspectieven die binnen het Huis aanwezig zijn.

3.2.2.1. Semi-gestructureerde interviews

Aan de hand van semi-gestructureerde interviews bij medewerkers en coördinatoren van de drie Huizen van het Kind werd gepeild naar zowel hun persoonlijke visie op gebruikersparticipatie als de manier waarop zij dit vorm zien krijgen in hun Huis. De keuze voor deze interviews werd gemaakt vanwege de mogelijkheid om dieper in te gaan op het thema, wat tot rijkere data kan leiden dan bij andere onderzoeksmethoden (Neuman, 2014). Door het gebruik van de interviewleidraad kon worden verzekerd dat alle interviews volgens dezelfde structuur verliepen maar werd ook ruimte gelaten voor bijkomende vragen, afhankelijk van de zaken die door de respondent werden aangehaald (Baarda et. al., 2013). Voor elk Huis werd bekeken welke medewerkers er zouden worden aangeschreven voor het interview op basis van hun rol binnen de organisatie. Er werd ook rekening mee gehouden dat er in elk Huis participanten van meerdere partners werden bevraagd, om zicht te krijgen op mogelijke verschillen in visie binnen een Huis van het Kind.

Voor het interview werd op voorhand een leidraad uitgewerkt, aan de hand van een aantal thema's. Deze thema's werden geïnspireerd door de voorgaande literatuurstudie (Baarda et. al., 2013). Uit de literatuur bleek duidelijk dat participatie geen eenduidig begrip is en op verschillende manieren kan worden ingevuld (Arnstein, 1969; Edelenbos & Monnikhof, 1998; Hart, 2008; Bouverne-De Bie, 2003). De vragen in de interviewleidraad peilen dan ook niet naar op voorhand vastgelegde vormen van participatie. De respondenten vullen zelf in wat zij onder participatie verstaan. Om ook te peilen naar hoe er met minder zichtbare vormen van participatie wordt omgegaan, worden ook vragen gesteld over de dagelijkse contacten van respondenten met de bezoekers van het Huis. Het interview startte steeds met uitleg over het opzet van het onderzoek en het overlopen van de informed consent (zie bijlage 2). Hierin wordt duidelijk aangegeven dat de verwerking van de gegevens anoniem zal gebeuren, dat de deelname vrijwillig is en dat men op elk moment uit het onderzoek kan stappen. Er wordt ook toestemming gevraagd voor het maken van een geluidsopname van het interview. De informed consent wordt door de deelnemers ondertekend voor akkoord. Daarna wordt het gesprek opgebouwd aan de hand van de interviewleidraad (zie bijlage 3).

Na afloop van de interviews werden de gesprekken letterlijk uitgeschreven. De transcripties werden anoniem bewaard en de geluidsopnames werden na afloop van het onderzoek gewist. De interviews werden geanalyseerd aan de hand van thematische analyse, zoals beschreven door Hsieh en Shannon (2005). Dit gebeurt door een aantal centrale thema's die in de interviews naar voor kwamen te benoemen en de verzamelde informatie onder te brengen in deze thema's. Op basis van deze analyse wordt een verslag uitgewerkt waarin de centrale thema's die in de interviews naar voor kwamen worden behandeld.

3.2.2.2. *Observaties*

Naast de interviews met de medewerkers werden in de drie Huizen een aantal activiteiten geobserveerd die vanuit het Huis van het Kind worden georganiseerd voor ouders (en eventueel kinderen). Aangezien het aanbod aan activiteiten in elk Huis verschilt, werd per organisatie bekeken bij welke activiteiten de onderzoeker kon aansluiten. Bij het maken van deze keuze werd gezocht naar activiteiten waarvan vermoed werd dat er het meeste mogelijkheid was tot participatie. Om dit te kunnen inschatten werd in elk Huis het gesprek met de coördinator als eerste gepland. Op basis daarvan werden de observatiemomenten gekozen. In die gevallen waar de begeleider van een van de observatiemomenten ook één van de personen was die zou worden geïnterviewd, werd het interview na het observatiemoment ingepland. Op die manier kon er worden ingegaan op zaken die opvielen tijdens het observatiemoment. Bij case 1 werd er geobserveerd tijdens bijeenkomsten van de gebruikersgroep en tijdens een Babybabbel. Bij de tweede case werden bijeenkomsten van een oudergroep meegevolgd alsook een ontmoetingsmoment in de speel-o-theek. Voor de derde case vonden de observaties plaats tijdens twee ontmoetingsactiviteiten voor ouders en kinderen op de fysieke locatie van het Huis.

Aan de hand van een logboek werd tijdens de observaties volgende zaken in kaart gebracht:

- Wie komt aan het woord?
- Wie bepaalt het verloop van de activiteit?
- Welke thema's komen aan bod en wie brengt deze aan?
- Wie heeft contact met wie? Waarover wordt er gesproken?
- Hoe bespreken de medewerkers achteraf het verloop van de activiteit?

De notities van deze observaties werden achteraf uitgetypt, om te kunnen worden vergeleken met andere observaties.

4. Onderzoekresultaten

4.1. Eerste onderzoeksluik: analyse van erkenningsaanvragen

Voor dit onderzoeksluik werden in totaal 29 erkenningsaanvragen voor Huizen van het Kind geanalyseerd. Hierbij werd gefocust op het antwoord van de Huizen op de vraag over gebruikersparticipatie. De bedoeling was om in kaart te brengen welke perspectieven er rond dit thema leven bij Huizen die zich nog in de opstartfase bevinden. Uit de analyse blijkt dat dit thema op zeer uiteenlopende wijzen wordt ingevuld door de aanvragers. Dit blijkt ten eerste uit de mate waarin de Huizen dit antwoord al dan niet diepgaand uitwerken. Kind en Gezin specificeert op het aanvraagformulier dat Huizen van het Kind op een halve pagina hun visie dienen toe te lichten. Een aantal Huizen benut deze ruimte volledig om hun visie zo genuanceerd mogelijk toe te lichten. Een groot deel van de Huizen houdt het antwoord echter zeer beknopt en twee Huizen geven aan dat er nog op geen enkele manier is nagedacht over hoe gebruikersparticipatie kan worden verankerd in hun werking.

Naast het verschil in uitwerking toont de analyse ook aan dat de Huizen een zeer uiteenlopende invulling geven aan het begrip 'participatie'. Hieronder worden deze perspectieven toegelicht aan de hand van het kader van Bouverne-De Bie & De Visscher (2008).

4.1.1. Participatie als doel

Het overgrote deel van de Huizen geeft aan participatie in hun werking te willen verankeren door zoveel mogelijk in te zetten op inspraakmogelijkheden voor hun gebruikers. Opvallend daarbij is dat de focus volledig ligt op inspraak voor ouders. Op inspraak voor kinderen en jongeren wordt niet ingegaan, terwijl de doelgroep van Huizen van het Kind ook jongeren tot 24 jaar omvat. Slechts twee Huizen vermelden inspraakmomenten voor jongeren in hun aanvraag, vanwege hun samenwerking met Uit De Marge, het steunpunt voor jeugdwerk en jeugdbeleid voor kinderen en jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie.

In de meeste aanvragen worden verschillende mogelijkheden aangehaald op deze inspraak te organiseren, gaande van het individueel bevragen van ouders (op formele wijze), tot groepsmomenten en in een beperkt aantal gevallen het zetelen van ouders in de stuurgroep Huis van het Kind. Bij de meeste Huizen gaat de voorkeur uit naar het individueel bevragen van ouders waarbij men gebruik wil maken van enquêtes op papier of van polls op sociale

media. Huizen willen deze kanalen vooral aanwenden op te polsen naar de noden bij gebruikers, bv. door af te toetsen over welk thema ouders een info-avond zouden willen bijwonen. Daarnaast zouden bepaalde Huizen na elke activiteit een evaluatiemoment willen organiseren voor de deelnemers om na te gaan of het aanbod voldeed aan hun verwachtingen. Een ander voorstel is het installeren van een ideeënbus of meldpunt voor suggesties. Met de individuele bevragingen willen de Huizen zich over het algemeen richten naar al hun mogelijke bezoekers. Slechts één Huis geeft aan een specifieke bevraging te willen organiseren bij kwetsbare doelgroepen. Een beperkt aantal Huizen zegt ook inspraak te willen organiseren door middel van groepsmomenten. Het gaat dan vooral over info-momenten waardoor ouders de werking beter zouden kunnen leren kennen en vragen kunnen stellen en over ad hoc focusgroepen en inspraakmomenten over een bepaald thema.

Een specifieke vorm van inspraak die een aantal Huizen overweegt is de vertenwoordiging van ouders in verschillende overlegorganen. Een aantal Huizen haalt aan dat gebruikersparticipatie sowieso verzekerd zou zijn doordat gebruikers vertegenwoordigd zijn in het Lokaal Overleg Kinderopvang (LOK). Lokale besturen zijn wettelijk verplicht om gebruikers (in de praktijk meestal ouders) of een vertegenwoordiger van een organisatie die representatief is voor gebruikers van kinderopvang in het LOK te laten zetelen (Kind & Gezin, 2019). Het idee van de Huizen die dit aanhalen is dat ouders via het LOK hun noden en suggesties kunnen signaleren en dat de aanwezige professionals deze signalen kunnen meenemen naar een stuurgroep of huisoverleg. Andere Huizen geven aan dat ze het ook waardevol zouden vinden om een (of meerdere) ouders in de stuurgroep van het Huis te laten zetelen. Dit zou kunnen gaan om vertegenwoordigers van de Gezinsbond of de ouderraad van een school, maar ook om individuele ouders. De Huizen die dit idee aanhalen, geven wel aan dat dit een plan is voor de toekomst. Bij de opstart van hun Huis zal deze vertegenwoordiging er nog niet zijn. Er wordt ook niet ingegaan op hoe men zou kunnen verzekeren dat de ouders die in de stuurgroep zetelen ook de andere gebruikers vertegenwoordigen of op de vraag of dit al dan niet noodzakelijk is.

Bij de bovenstaande perspectieven op participatie wordt sterk gefocust op formele inspraakmogelijkheden. Participatie wordt er met andere woorden als een doel op zich benaderd. Men geeft aan zo veel mogelijk ouders te willen bereiken om te voldoen aan de verplichting om in te zetten op gebruikersparticipatie. De vraag waarom het organiseren van dit soort inspraakmogelijkheden waardevol zou zijn verdwijnt naar de achtergrond. Andere organisaties gaan hier wel dieper op in en grijpen het begrip 'participatie' aan als een middel om in te zetten op bepaalde andere doelstellingen, wat in het volgende deel wordt besproken.

4.1.2. Participatie als middel

Een aantal Huizen wil hun verplichting om in te zetten op gebruikersparticipatie aanwenden om bepaalde doelstellingen te bereiken. Het gaat dan vooral om het verhogen van de toegankelijkheid van hun voorzieningen en het ontwikkelen van een aantal competenties bij bezoekers.

De nadruk ligt bij deze invulling op participatie op het deelnemen aan het bestaande aanbod. Daarbij ligt vooral de nadruk op het bereiken van kwetsbare doelgroepen waarbij men lijkt te vermoeden dat deze groep minder snel de weg zal vinden naar het Huis van het Kind. Om dit op te lossen zijn een aantal Huizen van plan om samen te werken met organisaties die expertise hebben rond dit thema. Door samen met hen specifieke initiatieven op te zetten, hoopt men de toegankelijkheid voor deze doelgroep te verhogen. Eén van de Huizen antwoordt op de vraag hoe participatie zal worden ingevuld binnen het netwerk dat dit reeds gebeurt doordat er bijeenkomsten voor kwetsbare ouders worden georganiseerd:

“Hierbij komen op geregelde tijdstippen een aantal mama’s op een leuke en/of creatieve manier samen, met de bedoeling om elkaar informeel te versterken. [...] Zo wordt sociaal innovatief gewerkt; een middel om mensen te behoeden voor onderbescherming. [...] Het organiseren van ontmoeting zorgt voor samenhang. Mensen zorgen spontaan voor elkaar en nemen contact op met elkaar, een nieuw spoor dat los staat van de bijeenkomsten.” (aanvraag J)

Uit deze quote blijkt dat men bezorgd is om gezinnen die de weg nog niet vinden naar het bestaande aanbod en daardoor hun grondrechten niet gerealiseerd zouden zien. Het valt op dat de oplossing die hiervoor naar voor wordt geschoven eerder ligt in het versterken van de ouders zelf dan in het doorvoeren van aanpassingen in het bestaande aanbod. Participatief werken lijkt hier dus te worden ingevuld als het voorbereiden van gezinnen om deel te nemen aan vooraf bepaalde structuren. Dit gebeurt door ouders de kans te geven hun netwerk te vergroten en het aanbod van het Huis te leren kennen door middel van specifieke bijeenkomsten. Er wordt niet ingegaan op hoe deze bijeenkomsten er concreet voor kunnen zorgen dat de rest van het aanbod toegankelijker zou kunnen worden of hoe participatief werken doorheen de rest van de werking zou kunnen worden verankerd voor alle gezinnen die er over de vloer komen.

4.1.3. Participatie als uitgangspunt

De bovenstaande initiatieven die in de erkenningsaanvragen worden aangehaald willen inspraakmogelijkheden voorzien om aan de regelgeving tegemoet te komen, om ouders bepaalde competenties te laten ontwikkelen of om het aanbod van het Huis efficiënter af te stemmen op de noden van gezinnen uit de buurt. Hoewel de meeste Huizen in hun aanvraag aangeven dat ze heel wat verschillende methodes zouden willen combineren om in te zetten op participatie, blijft het idee van participatief werken beperkt tot een aantal vaste momenten of plaatsen in de werking. Slechts een paar Huizen hebben nagedacht over hoe men ook in de dagelijkse contacten met gebruikers participatief zou kunnen werken. Als antwoord hierop geven deze Huizen aan hun medewerkers actief te willen aanzetten om doorheen al hun contacten met gebruikers signalen te verzamelen en deze mee te nemen naar overlegorganen, waar er op kan worden ingespeeld.

Hoewel het opvangen van signalen naar voor wordt geschoven als oplossing om in alle aspecten van de werking na te denken over participatie, gaat geen enkel Huis in op hoe dit juist moet gebeuren. Het opvangen van signalen wordt gezien als iets wat automatisch bij elke professional zal gebeuren doorheen gesprekken met cliënten. Eén Huis geeft aan deze signalen te willen bundelen door een registratiesysteem te ontwikkelen voor partners van het Huis. Op die manier heeft men een overzicht van de thema's waar collega's mee worden geconfronteerd en worden professionals aangemoedigd om aandacht te hebben voor deze signalen omdat ze deze zullen moeten registreren. Hoe het registratiesysteem er zou moeten uitzien wordt niet verder toegelicht.

Een aantal Huizen probeert het participatief werken dus los te koppelen van op voorhand bepaalde momenten en wil nadenken over hoe er op elk moment participatief kan worden gewerkt in de werking. De nadruk blijft daarbij liggen op (onrechtstreekse) inspraak om het aanbod beter af te stemmen op de noden van gezinnen.

4.1.4. Conclusie

Uit de analyse van de erkenningsaanvragen blijkt dat startende Huizen van het Kind het concept 'gebruikersparticipatie' in de eerste plaats invullen als het voorzien van voldoende formele inspraakmomenten voor hun potentiële gebruikers. Dit hoopt men te bereiken door gebruik te maken van enquêtes en polls, focusgroepen en werkgroepen rond een bepaald thema. Daarnaast is er een groep van Huizen die participatief werken zien als het toegankelijk maken van hun dienstverlening voor alle doelgroepen. Daarbij ligt de focus op specifieke initiatieven die ervoor moeten zorgen dat kwetsbare doelgroepen op termijn hun weg vinden naar het bestaande aanbod. Dit gebeurt door ouders de kans te geven om kennis te maken met het aanbod en door hen nieuwe competenties te laten ontwikkelen waardoor ze gemakkelijker gebruik kunnen maken van het aanbod.

Participatie wordt in de meeste aanvragen omschreven als iets wat tijdens op voorhand bepaalde momenten plaatsvindt, eerder dan als een rode draad doorheen het aanbod. Om hieraan tegmoet te komen wil een aantal Huizen initiatieven nemen om professionals aan te moedigen doorheen hun contacten met gebruikers signalen op te vangen en terug te koppelen naar het Huis. Over de manier waarop dit moet gebeuren en aan welke voorwaarden er moet voldaan zijn om effectief signalen te kunnen opvangen, blijven de aanvragers echter zeer vaag.

4.2. Tweede onderzoeksluik: analyse van drie praktijken

Voor dit onderzoeksluik werden de perspectieven op gebruikersparticipatie van drie Huizen van het Kind onderzocht. In elk Huis werden vier semi-gestructureerde interviews afgenomen. Telkens werden zowel de coördinator als drie partners van het Huis bevroegd. In totaal werden dus twaalf interviews afgenomen, waarbij er steeds werd gestreefd naar een evenwicht tussen professionals die voornamelijk werken rond beleid en medewerkers die dagelijks in de praktijk staan. Een overzicht van de respondenten is terug te vinden in bijlage 4. Daarnaast werd er geobserveerd tijdens acht activiteiten in de Huizen: drie momenten voor case 1 en case 2 en twee voor case 3. Dit omdat het aanbod aan activiteiten in case 3 een stuk beperkter is dan in de twee andere Huizen, waardoor er minder observatiemomenten mogelijk waren. Aan de hand van thematische analyse werden uit de interviews en observaties verschillende terugkerende thema's onderscheiden, die verder zullen worden besproken.

4.2.1. Visievorming binnen een netwerkstructuur

Huizen van het Kind zijn in de eerste plaats samenwerkingsverbanden tussen organisaties die werken binnen het brede werkveld van de preventieve gezinsondersteuning. Dit betekent dat professionals uit zeer diverse sectoren met uiteenlopende visies en aanpakken (bv. kinderopvang, gezondheidszorg, jeugdwerk, armoedebeleid, integrale jeugdhulp...) er samenkomen om te werken aan een meer geïntegreerd en afgestemd aanbod. In alle onderzochte Huizen was het zeer opvallend dat er geen duidelijke, gemeenschappelijke visie was binnen het netwerk over gebruikersparticipatie. Respondenten geven aan hun aanpak rond participatie vorm te geven op basis van de visie van de partnerorganisatie waar ze werken, of vanuit eigen intuïtie. In cases 2 & 3 is er dan ook geen formele visie over dit thema uitgewerkt over de partners heen. Voor case 1 is dit wel het geval. De stad legt daar vanuit haar regierol een kader rond gebruikersparticipatie op aan alle Huizen van het Kind. Daarin onderscheidt men drie componenten van participatie: deelnemen aan, inspraak en actief burgerschap. De doelstelling van gebruikersparticipatie wordt gedefinieerd als:

“De Huizen van het Kind stimuleren en ondersteunen gezinnen, buurtbewoners en verenigingen uit de buurt om bij te dragen aan de werking van de Huizen van het Kind. Op die manier sluit het aanbod van de HvhK dicht aan bij de noden van het doelpubliek en nemen gezinnen, buurtbewoners en verenigingen een actieve rol op in de realisatie van de werking.” (Gezinsbond, z.d., p.11)

Hoewel dit kader wel bestaat, gaf het merendeel van de ondervraagden aan de inhoud ervan niet te kennen. Met uitzondering van de coördinatie van het Huis konden zij die het wel gelezen hadden zich de inhoud ervan niet herinneren. Alle respondenten zijn er zich wel van bewust dat Huizen van het Kind volgens het decreet preventieve gezinsondersteuning verplicht moeten inzetten op gebruikersparticipatie. Hoe zij hierop willen inzetten, verschilt echter sterk van persoon tot persoon, ook binnen eenzelfde Huis. Een mogelijke verklaring die de respondenten hiervoor geven is de organisatiestructuur van de Huizen van het Kind die het moeilijk maakt om tot een gemeenschappelijke visie te komen.

Respondenten geven aan dat de structuur van een netwerk heel wat mogelijkheden biedt: het geeft organisaties de kans om samen te werken zonder hun eigenheid te verliezen. Professionals leren elkaars werking beter kennen en kunnen ook samen nieuwe initiatieven opzetten zonder dat de kern van hun job al te hard moet veranderen. De netwerkstructuur brengt echter ook uitdagingen met zich mee: in sommige gevallen blijven organisaties eerder naast elkaar werken en voelen partners zich niet echt deel van het Huis van het Kind. In case 1 en case 3 werken bepaalde partners samen vanuit één locatie, onder de noemer Huis van het Kind. Het eigenlijke samenwerkingsverband is er echter veel breder. Voor partners die vanop een andere locatie werken, kan het daarom moeilijk zijn om zich echt deel te voelen van het Huis van het Kind. Zo redeneert een van de partners dat het decreet preventieve gezinsondersteuning en de bijhorende verplichting om in te zetten op gebruikersparticipatie niet geldt voor de organisatie waar zij werkt:

“Maar ik heb wel de indruk dat zij daar vanuit hun visie van Huis van het Kind wel nog veel meer belang aan hechten, of voor hun werking het wel nog belangrijker is dat gebruikers ook participeren en mee vormgeven aan het aanbod. En dat het bij ons op dat vlak wel nog meer aanbodgericht is dan vraaggericht. Omdat wij ook wel gewoon redelijk duidelijke opdrachten hebben vanuit de Stad over hoe ons aanbod eruit moet zien.”
(respondent 7)

Uit dit voorbeeld blijkt dat men een onderscheid maakt tussen het fysieke Huis van het Kind, dat moet inzetten op gebruikersparticipatie, en de eigen werking. De respondent heeft het gevoel dat de organisatie waarvoor ze werkt niet echt deel uitmaakt van het Huis van het Kind maar eerder een partner is die er af en toe mee samenwerkt. Dit terwijl het decreet preventieve gezinsondersteuning Huizen van het Kind definieert als een samenwerkingsverband en niet als enkel de fysieke locatie. Verschillende ondervraagde medewerkers zien hier een rol weggelegd voor de coördinator van het Huis, die erover zou moeten waken de verschillende partners meer op één lijn komen te staan op het vlak van visie. Een ander aspect dat in

bovenstaand voorbeeld naar voor komt is het strikte kader waarbinnen bepaalde partners van de Huizen moeten werken. Zelfs wanneer men binnen het Huis van het Kind samen aan de slag zou willen gaan rond gebruikersparticipatie, geeft een aantal organisaties aan dat dit voor hen moeilijk te combineren zou zijn met verplichtingen waarvan zij afhankelijk zijn voor hun subsidies. Ze stellen dat het niet altijd mogelijk is om hiervan af te wijken op basis van input van gebruikers omdat zij nu eenmaal bepaalde targets moeten halen.

Toch is de structuur van het samenwerkingsverband niet de enige reden waarom er geen gemeenschappelijke visie over participatie leeft in de Huizen. Respondenten geven namelijk aan dat dit om verschillende redenen ook in de eigen organisatie niet het geval is. Een eerste reden waarom hier niet in team over wordt nagedacht zijn de hoge werkdruk en praktische problemen binnen een organisatie. Ervoor zorgen dat de werking blijft draaien neemt al gauw de bovenhand over inhoudelijke vraagstukken:

“Want dat is een beetje hé. Dat praktische werk bij elke organisatie, bij elke werker, je doet verder met je praktisch werk en je moet eigenlijk heel goed in je achterhoofd houden van: ja, dat is onze achterliggende visie of van daaruit doen we mee. [...] En de dagen dat je er bent is het dan het praktische werk. En minder: ik ga een keer nadenken over een inhoudelijk luik dat ik nu kan uitwerken. [...] En als ik de opdracht krijg dat ik iets moet uitwerken dan ga ik dat doen. Maar het is niet dat ik nu vanuit mezelf dat er nog bij ga nemen om te gaan nadenken hoe dat ik een participatief luik in heel de werking kan steken.” (respondent 12)

Andere respondenten geven aan dat dit niet echt een probleem hoeft te zijn. Het niet formeel uitwerken van een visietekst rond bepaalde thema's biedt ook ruimte om hier flexibel mee om te gaan. Bepaalde organisaties werken heel bewust niet met een visietekst op papier omdat ze het gevoel hebben dat visie iets is wat continu evolueert en vooral van onderuit groeit, door het aanvoelen van praktijkwerkers zelf. Een kader om binnen te werken zouden zij dan ook als belemmerend ervaren.

4.2.2. Gebruikersgroepen en formele inspraakkanalen

Zoals eerder aangegeven liepen de meningen van de ondervraagde professionals sterk uiteen wanneer het ging over hoe zij participatie een plaats willen geven binnen hun werking. Een van de onderwerpen waar de visies het meest over verschilden was de plaats die formele inspraakkanalen zouden moeten krijgen. Hieronder wordt het werken met een vaste gebruikersgroep verstaan, alsook het organiseren van focus- of werkgroepen rond een bepaald thema of gebruikers die een plaats krijgen in een stuurgroep of overlegorgaan binnen het Huis van het Kind. Bepaalde respondenten gaven aan dat deze manier van werken voor hen het ultieme voorbeeld van participatie is, anderen vinden deze ideeën achterhaald en pleiten voor een andere manier van werken.

Elk van de ondervraagde Huizen heeft in het verleden ervaring gehad met dit soort inspraakkanalen. In case 1 is er momenteel een gebruikersgroep die tweewekelijks samenkomt. In case 2 hebben verschillende partners in het verleden gewerkt met panels en focusgroepen rond bepaalde thema's. Daarnaast werkten twee partners tot voor kort ook samen aan een gebruikersgroep voor ouders in armoede. In case 3 werd nog voor de start van het Huis een participatietraject gelopen met ouders uit de buurt. Sinds de start van het Huis komt deze groep echter niet meer samen, hoewel er wel plannen zijn om in de toekomst opnieuw op deze manier aan de slag te gaan. Opvallend is dat de houding ten opzichte van gebruikersgroepen niet per se positiever bleek te zijn in het Huis waar er effectief op deze manier wordt gewerkt. Ook in case 1 waren er voor- en tegenstanders van deze manier van werken, net zoals in de andere twee Huizen waar er (momenteel) niet op deze manier wordt gewerkt.

De voorstanders van het werken met formele inspraakkanalen geven aan dat het werken met een gebruikersgroep hen de mogelijkheid geeft om ideeën af te toetsen bij hun doelgroep en hen meer zicht geeft op wat er leeft bij de mensen die bij hen over de vloer komen:

“Gebruikersparticipatie is ook wel een van de zaken die in het decreet staan, die heel belangrijk zijn. Ja, en omdat we ook zelf wel een visie hebben van: een Huis te maken voor de buurt, door de buurt. En omdat we heel goed beseffen dat - door onze ogen - dat dat iets helemaal anders is dan door de ogen van de mensen die hier komen.” (respondent 8).

Naast het bieden van nieuwe perspectieven kan een gebruikersgroep volgens sommige ondervraagden ook helpen om te detecteren of signalen die worden opgevangen bij ouders ook leven bij een grotere groep en dus representatief zijn voor de doelgroep van het Huis:

“Wat dat er dan niet inzit is of dat gedragen is door een grotere groep, wat dat je in een format van een werkgroep vroeger meer had. Je kon dat aftoetsen: is dat bij tien of twaalf mensen hetzelfde? Ok, dan kunnen we daar een oplossing voor bieden die misschien ook vanuit de mensen komt. Die manier van werken heb je nu minder wel. [...] Ik zou het dus nuttiger vinden om een klankbordgroep van ouders te hebben.” (respondent 12)

Voor deze respondenten is het doel van een gebruikersgroep dus vooral het beter afstemmen van hun aanbod op de vragen en noden van gebruikers. Een aantal respondenten refereert ook naar de participatieladder om te verklaren waarom ze deze manier van werken zo waardevol vinden. Minder zichtbare vormen van participatie zijn ook interessant maar het blijft de bedoeling om mensen zo hoog mogelijk op de ladder te laten klimmen. Een aantal van deze respondenten geeft aan dat ze graag zouden zien dat bepaalde ouders in naam van de gebruikersgroep in overlegorganen zouden kunnen zetelen, omdat dit de hoogste trede op de participatieladder zou zijn. Nog een andere reden om met een gebruikersgroep te werken die uit de interviews naar voor kwam, is het informeren van ouders. Men benadrukt dat deze groepen tweerichtingsverkeer zijn: professionals leren het perspectief van de gebruikers kennen maar willen hen tegelijk ook informeren over het aanbod van het Huis van het Kind. De gebruikersgroep moet dan een opstapje zijn om ouders vaker naar het Huis te laten komen of om ervoor te zorgen dat ze tijdens de werking een antwoord krijgen op hun eigen vragen of problemen.

Andere respondenten waren zeer kritisch voor deze manier van werken, en dan vooral voor het idee om vertegenwoordigers van deze gebruikersgroepen in overlegorganen te laten zetelen.

“Je hebt ook maar de mening van die mensen die rond de tafel zitten. Als er daar zes rond de tafel zitten die zeggen: dat is niet goed en we stellen dat voor. Dan wordt dat eigenlijk heel dikwijls ook verkocht als dé mening van mensen in armoede. [...] Dus je kunt dat niet veralgemenen. Vandaar ook dat we daar een stukje mee gestopt zijn met die vorm van werkgroep. En dat we veel breder gaan checken, gaan luisteren, gaan detecteren: wat leeft er echt bij de mensen?” (respondent 11)

Deze respondent haalt het omgekeerde aan van wat de voorstanders van deze werkvorm zien als het grootste voordeel ervan: de representativiteit. Volgens hem zou het intellectueel oneerlijk zijn om van een kleine groep gebruikers te verwachten dat zij de mening van alle gebruikers kunnen verkondigen. Een ander probleem dat wordt aangehaald is dat het vaak dezelfde gebruikers zijn die dit soort rol op zich nemen. Zich engageren voor regelmatige bijeenkomsten en overlegmomenten vraagt nu eenmaal bepaalde inspanningen op verschillende vlakken, die niet voor iedereen haalbaar zijn. Professionals die ervaring hebben met het begeleiden van deze mensen geven ook aan dat ouders (of andere gebruikers) die veel ervaring hebben met deelname aan formele inspraakkanalen regelmatig tekenen van assimilatie vertonen: ze nemen het taalgebruik en de redeneringen van de professionals met wie ze in overleg gaan over. Dit hoeft niet negatief te zijn omdat deze mensen op die manier een nieuwe vaardigheid hebben verworven. Een van de respondenten stelt zich echter de vraag of iemand die zo hard is ingebed in deze manier van werken nog wel de hele groep van gebruikers kan vertegenwoordigen.

Een andere bezorgdheid over het werken met formele inspraakkanalen is dat deze de aandacht voor andere, bredere vormen van participatie in de werking zou kunnen doen verminderen. Huizen van het Kind moeten inzetten op gebruikersparticipatie en bewijzen dat ze dit doen door te verwijzen naar hun gebruikersgroep. De vraag of er op andere momenten en in dagelijkse contacten met gebruikers aandacht is voor participatie verdwijnt naar de achtergrond.

“Maar voor mij zou dat niet per se moeten om de zoveel weken op dat uur. Maar zo eerder wat... Ja, wat natuurlijker gegroeid of zo. [...] Ja, omdat je dan altijd de kans geeft van: we staan open en je kunt altijd terecht met je feedback en we kijken hoe we aan de slag gaan. In plaats van op dat moment tussen 10 en 12. Ik vind dat ook geweldig dat dat er is. Maar in mijn droomwereld zoals je vroeg, zou dat zo allemaal veel breder zijn.” (respondent 8)

Deze respondent vreest dat het organiseren van vaste inspraakmomenten zal leiden tot een eerder functionele invulling van participatie waarbij participatie wordt beperkt tot bepaalde momenten. Ze geeft dan ook de voorkeur aan een grondhouding van medewerkers die op elk moment aandacht hebben voor signalen van gebruikers en daarop inspelen.

4.2.3. Vrijwilligerswerk

Zo goed als alle ondervraagden hadden ervaring met het werken met vrijwilligers. Zij gaven allemaal aan dat vrijwilligerswerk een zeer belangrijke manier is om te zorgen dat gebruikers betrokken zijn bij het Huis van het Kind. De taken waarvoor vrijwilligers worden ingezet in de Huizen zijn zeer divers: instaan voor het onthaal, het openhouden van een speel-o-theek of ruilwinkel, activiteiten voor ouders en kinderen begeleiden, meten en wegen van baby's op het consultatiebureau... De ervaringen van de professionals met het werken met vrijwilligers zijn overwegend positief, al geven ze wel aan dat er veel tijd moet worden vrijgemaakt om hen te begeleiden. Opvallend is ook dat een groot deel van de vrijwilligers in de Huizen niet tot het doelpubliek behoren van het Huis. Het gaat dan bijvoorbeeld om gepensioneerden of mensen die zelf geen kinderen hebben en voldoende vrije tijd hebben om zich in te zetten in het Huis. De ondervraagden geven wel aan dat ze zoveel mogelijk gebruikers proberen aan te sporen om vrijwilliger te worden maar dat het voor hun doelgroep van ouders met jonge kinderen nu eenmaal niet vanzelfsprekend is om zich vrij te maken voor vrijwilligerswerk.

De mate waarin vrijwilligers betrokken zijn bij de uitbouw van het Huis en niet enkel praktische taken uitvoeren, verschilt per organisatie. Partners die bezig zijn met jeugdwerk betrekken hun vrijwilligers traditioneel heel erg in de organisatie van hun werking op een formele manier. De andere respondenten geven aan dat dit minder gebeurt maar dat zij door het nauwe contact met de vrijwilligers een goede band met hen hebben, waardoor er steeds op de vragen en suggesties van de vrijwilligers kan worden ingespeeld.

De respondenten geven verschillende redenen aan waarom ze het belangrijk vinden om te werken met vrijwilligers. Een eerste en veel voorkomende reden waarom men hier in de Huizen op wil inzetten, is het mogelijke voordeel voor de persoon die vrijwilligerswerk doet. Vrijwilligerswerk zou mensen de kans geven om nieuwe competenties te ontwikkelen. Daarnaast geeft een respondent aan dat het ook zorgt voor een nauwere band met de dienstverlening van het Huis waardoor eventuele problemen sneller kunnen worden aangepakt:

“Het geeft haar een zinvolle tijdsbesteding, het geeft haar een nieuw netwerk. Ze wordt positief beloond, haar zelfvertrouwen groeit misschien. Het brengt haar in contact met andere mensen, met andere activiteiten die ze ziet gebeuren. [...] Ja, het doet je beter voelen in de contacten met een professional, met een collega. Problemen komen naar boven die kunnen aangepakt worden. Ik zeg maar iets: rond huisvesting of wat dan ook allemaal. Dus het instappen in vrijwilligerswerk doet je persoonlijk wel groeien. Maar ik

vermoed ook dat dat bij veel vrijwilligers processen op gang zet op andere levensdomeinen.” (respondent 7)

De persoonlijke groei die vrijwilligerswerk met zich meebrengt zorgt ook voor een andere evolutie die bepaalde partners van de Huizen opmerken. Een van de respondenten verwees daarbij naar de “niet zo vrijwillige vrijwilligers”. Ze doelt daarmee op personen die in het kader van een GPMI vrijwilligerswerk moeten doen om hun uitkering te kunnen behouden. Zij merkt op dat dit iets is wat de laatste jaren steeds vaker voorkomt en waar Huizen van het Kind dus ook mee geconfronteerd worden. Hoe zij hiermee omgaan verschilt per partnerorganisatie uit het samenwerkingsverband. Bepaalde organisaties kiezen ervoor om hier niet in mee te gaan en willen enkel werken met ‘echte’ vrijwilligers. Zij vermoeden dat mensen die tot vrijwilligerswerk verplicht worden minder intrinsieke motivatie zullen hebben. Anderen willen deze plaatsen wel aanbieden vanwege de voordelen die vrijwilligerswerk met zich meebrengt voor de personen in kwestie.

Naast de voordelen voor de vrijwilligers zelf, geven respondenten ook verschillende redenen aan waarom het werken met vrijwilligers een voordeel is voor hun eigen organisatie. Werken met vrijwilligers biedt een praktisch voordeel, doordat bepaalde zaken kunnen worden georganiseerd die anders niet financieel haalbaar zouden zijn vanwege de personeelskost. Iemand geeft ook aan dat wanneer de vrijwilligers een weerspiegeling zijn van het doelpubliek van het Huis, zij er ook voor kunnen zorgen dat gebruikers zich er meer op hun gemak voelen doordat zij zichzelf meer herkennen in de vrijwilligers dan in de professionals. Verschillende respondenten benadrukken ook dat het werken met vrijwilligers hen zeer veel input geeft als organisatie over wat er leeft bij de doelgroep. Vrijwilligers zijn vaak zeer regelmatig aanwezig in het Huis en praten op dat moment over wat hen bezig houdt. Een van de ondervraagden geeft aan dat een organisatie uit deze contacten veel meer informatie kan putten dan uit een gebruikersgroep die slechts één of twee keer per maand samenkomt. Deze vaststelling hangt samen met de vraag om waardering van ‘het kleine participeren’, waar in het volgende hoofdstuk op wordt ingegaan.

4.2.4. Het kleine participeren

Zoals eerder aangehaald, denken sommige actoren in de onderzochte Huizen van het Kind kritisch na over hoe participatie breder kan worden ingevuld dan enkel de deelname aan formele inspraakkanalen. Een van de respondenten benoemt dit als het rekening houden met “het kleine participeren”: ouders, kinderen en jongeren die in hun dagelijkse contacten (soms onbewust) mee vormgeven aan het Huis. De nadruk ligt hierbij op informele contacten tussen professionals en gebruikers waarbij de professional een open houding aanneemt om signalen te kunnen opvangen en deze ook meeneemt naar het beleid toe en in het verder uitwerken van de eigen organisatie.

Hier aandacht voor hebben, blijkt in de praktijk niet altijd simpel te zijn. Een van de redenen hiervoor is dat veel organisaties deze minder zichtbare vormen van participatie niet altijd als participatie benoemen. Beïnvloed door de participatieladder van Arnstein (1969) worden de meest waardevolle vormen van participatie gezien als die vormen waar gebruikers zo veel mogelijk op een formele manier nadenken over beslissingen die moeten worden genomen en bij voorkeur ook zelf deze knopen doorhakken. Deze redenering kan er ook voor zorgen dat bepaalde organisaties afwijzend staan tegenover een concept als participatie omdat het wordt gezien als iets wat bovenop het gewoonlijke takenpakket van de professional moet komen:

“Ja, ik denk dat er nog heel wat mensen zijn, of organisaties zijn, die het kleine participeren nog niet voldoende kennen en ook... Die eigenlijk niet beseffen dat ze al vormen van participatief werken praktiseren, die gewoon al denken van: oei, ja, pff. Dat is dan zoiets groots, we zien ons daar niet aan te beginnen.” (respondent 2)

Volgens deze respondent kan het waarderen van andere, minder formele vormen van participatie er dus voor zorgen dat ook organisaties die het niet haalbaar vinden om grote inspraakstructuren op poten te zetten participatief kunnen werken. Bovendien kunnen ook ouders die geen tijd of behoefte hebben om deel te nemen aan stuurgroepen, bevragingen en vrijwilligerswerk ook mee vormgeven aan het Huis. Toch vraagt deze vorm van participatief werken ook inspanningen van professionals.

Op de vraag hoe een Huis van het Kind concreet aandacht kan hebben voor signalen van gebruikers hebben de meeste respondenten geen duidelijk antwoord. Participatie als uitgangspunt blijft vaak een zeer vaag gegeven. Een aantal respondenten gaat ervan uit dat dit iets is wat bijna alle professionals reeds in hun dagelijkse contacten met cliënten en gebruikers doen maar waar tot nu toe onvoldoende aandacht aan wordt besteed. Zo wordt

het voorbeeld van onthaalouders aangehaald, die vaak inzetten op een warm welkom en veel persoonlijk overleg hebben met de ouders van de kinderen die zij opvangen, waardoor zij signalen opvangen over de vragen en noden van gezinnen in de buurt. Een aantal ondervraagden pleit dan ook voor een grotere waardering van hun expertise hierrond. Vaak wordt er, wanneer men wil peilen naar noden van gezinnen, onmiddellijk gedacht aan het opzetten van een grootschalige bevraging. Dit is echter zeer arbeidsintensief en vraagt ook de nodige expertise om te kunnen verwerken. Een van de respondenten geeft aan dat dit soort enquêtes goedbedoeld is maar vaak gewoon blijft liggen omdat je “bijna een onderzoeksteam zou nodig hebben om ze te analyseren”. Daarnaast wordt ook aangegeven dat er meestal weinig concrete veranderingen uit dit soort bevragingen voort vloeit. Door gebruik te maken van de expertise die (soms onbewust) al aanwezig is bij de praktijkwerkers die dagelijks met gezinnen in contact komen, zouden er volgens bepaalde respondenten meer signalen kunnen worden opgevangen.

Een van de respondenten geeft aan dat zijn organisatie hier nog een stap verder in gaat en systematisch signalen probeert bij te houden en op te volgen. Wanneer medewerkers opvangen dat er moeilijkheden of drempels zijn in de eigen organisatie of bij partners, gaan ze proberen dit tijdens informele contacten bij zoveel mogelijk andere ouders af te toetsen om een beter beeld te krijgen van de situatie:

“BKO bijvoorbeeld, is op dit moment wel een hot issue. Wij vangen heel veel signalen op nu. [...] Dat gaat over informele contacten. En heel gericht vragen nu op dit moment. Je hoort per toeval van een aantal mensen iets en dacht van: tiens, wat is dat? We gaan nu zelf actief vragen stellen aan ouders om dat bevestigd of niet bevestigd te krijgen. We krijgen nu heel veel bevestigd. We zijn dat eigenlijk allemaal aan het oplijsten om daarmee dan naar de BKO te gaan of via een andere weg dat aan te kaarten en te signaleren.” (respondent 11)

Om dit soort signalen tijdens informele gesprekken te kunnen opvangen, is het nodig dat er ook tijd en ruimte is om deze losse gesprekken te voeren met gebruikers. De meeste respondenten gingen ervan uit dat dit automatisch gebeurt. Tijdens de observaties bleek toch dat dit niet altijd zo vanzelfsprekend is. Tijdens bepaalde activiteiten waren de medewerkers van het Huis of de partnerorganisatie steeds aanwezig en werd er sterk op ingezet om alle ouders te verwelkomen en een praatje met hen te slaan. De ouders die dit wensten, konden ook zo lang blijven napraten als ze zelf wilden. De aanwezige professionals gaven zelf ook aan dat ze op deze momenten veel te weten komen over wat er leeft bij hun doelgroep, al halen ze ook aan dat het tijdens de drukte van een activiteit niet gemakkelijk is om alle

signalen die ze opvangen te onthouden. Tijdens andere activiteiten bleven professionals meer op de achtergrond. Ouders moesten zich aanmelden aan de balie en sloten dan aan bij de activiteit die door vrijwilligers of externen werd geleid. Wanneer er weinig of geen informeel contact is tussen de ouders die in het Huis over de vloer komen de mensen die er werken is het moeilijk om signalen op te vangen over wat er leeft bij de doelgroep. De medewerkers geven verschillende redenen aan waarom ze niet altijd in gesprek kunnen gaan. Een ervan is de hoge werkdruk: vaak is er geen tijd voorzien voor langere gesprekken, zoals bij de regioverpleegkundigen die slechts 15 minuten per consult hebben. Sommige respondenten gaven wel aan om steeds tijd te maken om een bepaalde ouder op een later moment op te bellen of aan te spreken, wanneer ze aanvoelen dat de ouder nood heeft aan een gesprek. Een tweede reden waarom een van de ondervraagden aangaf de afstand te bewaren tijdens activiteiten is omdat ze zich het zelf soms ongemakkelijk vindt om ouders steeds opnieuw aan te spreken:

“Dat ik mij heel toegankelijk of toch zo toegankelijk mogelijk opstel. En dat proberen we ook via allerlei dingen zoals de gratis koffie en de zeteltjes, zodat dat hier een aangename ruimte kan zijn. Maar langs de andere kant vind ik dat soms ook moeilijk als een activiteit bezig is om dan iedere keer, als ze bezig zijn met een kind, om dan iedere keer mij daarin te mengen.” (respondent 1)

Tijdens deze activiteiten leken de medewerkers er eerder voor te kiezen om een professionele afstand te bewaren en in gesprek te gaan wanneer ouders zelf een vraag hebben. Dit geeft ouders de kans om meer aandacht te hebben voor hun kinderen tijdens de activiteit maar zorgt er ook voor dat de professionals minder kansen hebben om signalen op te vangen. Uit het interview bleek ook dat zij aangaven weinig tot geen feedback of kritiek te krijgen, terwijl de medewerkers die wel steeds aanwezig zijn bij activiteiten zeer veel voorbeelden van opmerkingen konden geven. Tijdens een van de geobserveerde activiteiten werd er een middenweg gekozen om deze spanning op te lossen: tijdens het verloop van de activiteit zelf (die werd begeleid door een vrijwilliger) hield de medewerker zich op de achtergrond. Na afloop nodigde zij de gezinnen echter expliciet uit om te blijven napraten bij een tas koffie, wat velen ook deden. Zij gaf aan dat dit informeel contact zinvol is voor ouders onderling maar dat dit ook het moment is waarop zij zelf de meeste signalen opvangt.

Alle ondervraagden geven aan dat ze open staan voor opmerkingen die door gebruikers worden gegeven over hun werking. Ze geven ook aan dat ze feedback en andere signalen proberen te bespreken met collega's en er regelmatig effectief gevolg aan geven. De respondenten geven echter aan dat het veel moeilijker is wanneer professionals signalen

opvangen over andere organisaties, ook wanneer beiden partner zijn binnen het Huis van het Kind. In het eerder aangehaalde voorbeeld is een organisatie wel van plan om problemen in de plaatselijke BKO aan te kaarten maar voor veel van de ondervraagden is een opmerking doorgeven aan een andere organisatie een moeilijke stap. Om in een netwerk te kunnen samenwerken is een goede relatie tussen partners belangrijk en er wordt aangegeven dat het ongepast zou zijn om aspecten van de werking van een andere partner in vraag te stellen. Een aantal respondenten geeft dan ook aan minder gevolg te geven aan deze signalen dan aan feedback over hun eigen werking.

4.2.5. Eigenaarschap tijdens de dienstverlening

Een aantal van de respondenten vult het begrip participatie niet in als het organiseren van inspraakkanalen of het opvangen van signalen. Participatief werken wordt door hen ingevuld als het geven van de mogelijkheid aan cliënten om mee hun eigen traject te bepalen. Daarbij verwijzen ze onder andere naar de principes van krachtgericht werken waarbij men wil vermijden om de gebruiker in een machtsafhankelijke positie te plaatsen door vanuit de sterktes van de cliënt hen zelf het traject te laten bepalen.

“CLB ziet vooral kinderen en jongeren voor medisch onderzoek en als het niet goed gaat. Dat is nogal een moeilijke voedingsbodem om dan aan participatie te gaan doen. [...] Dat is geen burgerparticipatie in de pur sang versie maar het is wel iets. [...] Als je zegt: we stellen onze cliënt, onze jongere, ons gezin centraal en zij beslissen eigenlijk mee en regisseren eigenlijk alles wat er rond gebeurt qua hulpverlening, qua dienstverlening. Ja, dan vind ik dat een vorm van participatie, redelijk verregaand.”
(respondent 9)

Deze respondent geeft aan dat deze krachtgerichte manier van werken mogelijkheden biedt om toch in te zetten op participatie tijdens hulpverleningstrajecten waar het organiseren van formele inspraakkanalen niet aan de orde is. Uit de quote blijkt dat de respondent lijkt te verkiezen dat waar mogelijk toch zou worden ingezet op formele participatiekanalen maar dat het krachtgericht werken ook als een waardevolle vorm van participatie wordt gezien. Verschillende respondenten beamen dat de invulling van individuele begeleiding die zij aanbieden de afgelopen jaren participatiever is geworden. Men geeft aan dat het aan de gezinnen zelf is om te bepalen op welke domeinen zij willen gaan inzetten, terwijl dit vroeger voor hen werd bepaald door een professional. Deze respondenten geven ook aan dat zij hier altijd in zullen meegaan, ook wanneer een gezin hun traject invult op een manier die de professional niet de meest efficiënte oplossing van een probleem vindt. Tot op welk punt de

regie bij de cliënt zelf komt te liggen, verschilt wel per organisatie. Een van de respondenten geeft aan dat haar cliënten zelf kunnen bepalen op welke domeinen zij willen inzetten tijdens de begeleiding. De professional zal hier dan op inspelen en de te nemen stappen bepalen en van nabij op te volgen. Eventueel kunnen bepaalde afspraken zelfs worden opgenomen in een GPMI. Een andere respondent geeft aan dat de volledige regie in handen blijft van de gezinnen die zij begeleidt. Zij geeft wel aan dat het geven van een grote individuele verantwoordelijkheid aan gezinnen ook beangstigend kan zijn voor hen:

“Hetgeen bij mij ook centraal staat is dat de regie altijd bij hen blijft. [...] Maar dan moet je ook prioriteiten stellen en dan is het niet aan mij om te zeggen: ik vind dat en dat en dat belangrijk. Maar dan moet dat echt vanuit hen komen. En dat zijn ze nog niet gewoon. [...] Dat moet ik nu echt proberen duidelijk maken aan die gezinnen: ik ga niet beoordelen of jullie goede of slechte ouders zijn. Terwijl zij dat wel zo ervaren.”
(respondent 10)

Deze respondent probeert dus te benadrukken dat de beslissing over het verloop van het traject steeds bij de gezinnen zelf ligt. Ze geeft ook aan geen oordeel te hebben over beslissingen die ouders nemen voor hun gezin. Toch blijven ouders bezorgd over mogelijke negatieve gevolgen die ze zouden kunnen ondervinden door een ‘verkeerde’ keuze te maken.

Wat ook opviel tijdens de interviews was dat professionals aangaven hun cliënten sterk te betrekken in het opmaken van een handlingsplan of bij de beslissing op welke levensdomeinen zij willen inzetten, terwijl zij niet of nauwelijks betrokken worden bij de evaluatie ervan. Zo gaf iemand aan dat een project rond huiswerkbegeleiding werd geëvalueerd door “alle betrokken actoren” maar rekende ze de ouders hier niet toe. De betrokken actoren werden gezien als scholen, Huis van het Kind, OCMW en de professional die de studenten die aan huis gaan coacht. Ook op het vlak van andere hulpverleningstrajecten werd aangegeven dat het niet de gewoonte is om aan cliënten te vragen hoe zij de hulpverlening hebben ervaren of wat er anders zou kunnen, ook niet op een informele manier. Nochtans had deze respondent de hulpverlening binnen haar organisatie eerder omschreven als “zeer participatief”. Onder participatie wordt in deze organisatie dus vooral verstaan dat gebruikers de regie hebben over het al dan niet opstarten van een bepaald traject, eerder dan het evalueren van hun ervaringen ermee.

4.2.6. Conclusie

Uit de analyse van drie Huizen van het Kind bleek dat zij hun verplichting om in te zetten op gebruikersparticipatie zeer verschillend invullen. Bovendien zijn er ook binnen de Huizen grote verschillen in visie op participatie tussen de partners. Verschillende respondenten geven aan dat de coördinator van het Huis een belangrijke rol heeft om alle partners op één lijn te helpen brengen. Toch blijkt dat nadenken over een visie op participatie vaak iets is dat sowieso naar de achtergrond verdwijnt vanwege de grote werkdruk waarbij andere, meer praktische zaken voorrang krijgen.

Alle respondenten geven aan op de een of andere manier in te zetten op gebruikersparticipatie, zij het op verschillende manieren. Het organiseren van formele kanalen voor inspraak wordt door velen gezien als de hoogste en beste vorm van participatie, in combinatie met vrijwilligerswerk waar bepaalde ouders een aantal verantwoordelijkheden krijgen. Anderen zijn dan weer kritisch ten opzichte van formele inspraakkanalen en willen eerder inzetten op het opvangen van signalen uit hun informele contacten met gebruikers doorheen de werking. Over de manier waarop dit moet gebeuren blijven de meeste respondenten echter vaag. Bovendien is het niet altijd vanzelfsprekend om ook echt met deze signalen aan de slag te gaan.

Als laatste geeft een aantal respondenten ook aan dat ze participatief werken eerder zien als krachtgericht werken en het geven van de regie van de hulpverlening aan gezinnen zelf. Hierbij botsen zij echter op de vraag tot waar in het traject ouders betrokken kunnen worden en op de moeilijke balans tussen zelf de regie in handen hebben en individuele verantwoordelijkheid over gevolgen van gemaakte keuzes.

5. Discussie en aanbevelingen

5.1. Discussie

5.1.1. Naar een bredere invulling van participatie

Uit de resultaten van het onderzoek blijkt dat de visies van medewerkers van Huizen van het Kind over participatie sterk uiteenlopen. Daarbij is vooral de tweedeling zichtbaar tussen respondenten die redeneren vanuit het model van de participatieladder en zij die dit model bekritisieren. De respondenten die vertrekken vanuit het model van de participatieladder hechten het meeste waarde aan formele, voorgestructureerde vormen van inspraak. Hoewel sommigen wel aandacht hebben voor 'het kleine participeren' blijft het uiteindelijke doel voor hen om ouders toe te leiden naar infomomenten en groepswerkingen of om de ouders zelf te laten zetelen in overlegorganen. Men wil ouders helpen klimmen tot op het niveau van burgerparticipatie in het model van Arnstein (1969). Uit het onderzoek blijkt ook dat deze afgebakende participatiemomenten voordelen met zich meebrengen. De ouders die er aan deelnemen maken namelijk regelmatig een groeiproces door en leren nieuwe vaardigheden zoals hun mening uiten en opkomen voor hun eigen belangen. Bovendien kunnen ouders tijdens deze momenten nieuwe ideeën en perspectieven aanreiken aan de professionals, die op deze manier het nut van gebruikersparticipatie kunnen ervaren. Het organiseren van formele inspraak voor ouders kan dus een belangrijke eerste stap zijn om over participatie na te denken. Wanneer dit echter de enige vorm van participatie is waar in het Huis op wordt ingezet, brengt dit problemen met zich mee. Door het deelnemen aan formele inspraakstructuren als de hoogste vorm van participatie te beschouwen, impliceert men namelijk dat andere, minder zichtbare vormen van participatie minderwaardig zijn. De vraag stelt zich dan hoe medewerkers gaan kijken naar ouders die om de een of andere reden niet kunnen of willen deelnemen aan de formele structuren. De kans bestaat dat de manier waarop zij participeren dan ook als minderwaardig ervaren ten opzichte van die van de ouders die wel deelnemen. Dit is ook waar auteurs als Collins en Ison (2009) en Hart (2008) voor waarschuwen: dat de nadruk op 'hogere' vormen van participatie ervoor zal zorgen dat de participatie van andere gebruikers niet meer gewaardeerd wordt.

Daarom pleiten een aantal respondenten voor meer aandacht voor 'het kleine participeren'. Wanneer professionals doorheen hun hele werking inzetten op een open houding aannemen en communicatie met ouders en kinderen en jongeren, kunnen zij heel wat signalen opvangen over de werking van hun eigen organisatie en van andere partners van het Huis van het Kind.

Door op deze manier te werken nemen professionals participatie als uitgangspunt en gaan zij zelf op zoek naar manieren om alle vormen van participatie te lezen, te begrijpen en er ook mee aan de slag te gaan (Bouverne-De Bie, 2003; Deceur, 2017). Toch blijkt uit het onderzoek dat het opvangen van deze signalen niet altijd vanzelfsprekend is. Hoewel veel professionals denken dat dit automatisch zal gebeuren, is dit niet altijd het geval. Een open houding aannemen ten opzichte van gebruikers veronderstelt dat er de mogelijkheid is om op een informele en regelmatige manier met hen in gesprek te kunnen gaan. Daarbij is het ook noodzakelijk dat gebruikers aanvoelen dat kritiek en afwijkende meningen welkom zijn en dat ze hierdoor niet als 'lastige ouder' zullen worden bekeken. Voor professionals die gewoonlijk weinig kritische signalen opvangen kan het van belang zijn om na te denken over de manier waarop zij communiceren met gebruikers. Uit het onderzoek bleek namelijk dat de medewerkers die weinig voorbeelden konden geven van kritiek van gebruikers vooral de professionals waren die weinig in gesprek gaan met ouders, kinderen en jongeren. Inzetten op het detecteren van signalen bij gebruikers heeft dus voordelen maar het is ook nodig dat medewerkers dit op een bewuste manier doen en niet verwachten dat dit vanzelf zal gebeuren.

Het loslaten van voorgestructureerde participatiemomenten roept ook een aantal vragen op. Gebruikersparticipatie is namelijk een van de opdrachten die het decreet preventieve gezinsondersteuning oplegt aan de Huizen van het Kind (Vlaams Parlement, 2013). Huizen moeten dus kunnen aantonen dat er stappen genomen zijn om de participatie van ouders, kinderen en jongeren te bevorderen. Dit kan gemakkelijker wanneer er afgebakende initiatieven genomen zijn om gebruikers te betrekken, zoals een oudergroep. Toch blijkt uit de literatuur dat participatie vele vormen kan aannemen (Arnstein, 1969; Edelenbos & Monnikhof, 1998; Hart, 2008; Bouverne-De Bie, 2003). Aangezien er vanuit de Vlaamse overheid niet wordt opgelegd hoe participatie moet worden ingevuld, is het ook mogelijk te verantwoorden waarom er gekozen wordt voor een bredere invulling van het begrip. In een beperkt aantal gevallen legt de lokale overheid wel een kader op waarbinnen participatie vorm moet krijgen, zoals in dit onderzoek het geval was voor case 1. Toch hebben Huizen nog steeds de ruimte om hier hun eigen invulling aan te geven en is het ook voor hen mogelijk om meer in te zetten op een brede invulling van participatie.

Een tweede moeilijkheid die het perspectief van 'het kleine participeren' met zich meebrengt is het gevaar dat professionals zich gaan profileren in de rol van expert die, door de vele signalen die zij opvangen, beter weten wat gebruikers willen dan zichzelf en dit ook beter kunnen overbrengen naar anderen. Daarom is het belangrijk om in het achterhoofd te blijven houden dat deze visie veronderstelt dat er een open en zo gelijkwaardig mogelijke relatie is met gebruikers. Een hulpverleningsrelatie houdt per definitie een machtsongelijkheid in zich maar

professionals kunnen deze wel erkennen en zoeken naar manieren om wederkerigheid en dialoog te bereiken. Bovendien kunnen meer formele participatiemomenten ook hun plaats hebben binnen deze visie voor ouders die behoefte aanhebben, zolang deze manier van participeren niet als minder belangrijk wordt gezien dan minder zichtbare vormen.

Bovenstaande discussies spitsen zich vooral toe op hoe participatie vorm zou moeten krijgen. Hoewel de meningen hierover uiteenliepen, hebben alle respondenten wel een mening over hoe dit moet gebeuren. Over de reden waarom er zou moeten ingezet worden op participatie bleven de visies veel vager, al haalden de respondenten wel een aantal voorbeelden aan. In de literatuurstudie van deze Masterproef kwam naar voor dat participatie kan helpen om dominante probleemdefinities in vraag te stellen door de gezinnen waarin wordt tussengekomen te betrekken (Biesta, 2007; Vandenbroeck, 2009). Het valt op dat de motieven van de respondenten uit dit onderzoek om in te zetten op participatie voornamelijk instrumenteel zijn. Dit is voor bijna alle respondenten het geval, ook voor zij die het idee van een participatieladder willen loslaten. Men wil ouders vooral betrekken om het aanbod beter af te stemmen op de vraag door de noden van gezinnen beter te leren kennen. De nadruk ligt daarbij vaak ook op het efficiënt besteden van de beschikbare middelen door bijvoorbeeld te vermijden dat er activiteiten of acties worden georganiseerd waar weinig mensen aan deelnemen. Een tweede reden die wordt aangehaald om in te zetten op participatie is vanwege de individuele voordelen voor de gebruikers zelf. Het idee dat ouders zouden moeten worden betrokken om probleemdefinities in vraag te stellen en kritisch naar de logica's van de gezinsondersteuning te kijken, lijkt veel minder te leven in de Huizen van het Kind.

5.1.2. Krachtgericht werken of individuele verantwoordelijkheid?

In bepaalde van de onderzochte organisaties gaven respondenten aan participatie eerder in te vullen door hun cliënten mee beslissingen te laten nemen over hun hulverleningstraject. Daarbij benadrukken ze de kracht van hun cliënten om zelf de regie van hun leven in handen te nemen. Vandenbroeck et. al. (2017) waarschuwen voor de paradox in het gebruik van de term 'krachtgericht werken', aangezien de opkomst ervan lijkt samen te gaan met een toenemend discours van responsabilisering van ouders ter preventie van mogelijke problemen voor hun kinderen in de toekomst. Hoewel professionals aangeven dat ouders zouden moeten geloven in hun eigen intuïtie en krachten, worden ouders tegenwoordig overstelpt met informatie en advies over hoe ze hun rol als ouder goed kunnen vervullen. Dit kadert binnen een algemene maatschappelijke evolutie waarin er een toenemende nadruk ligt op individuele verantwoordelijkheid en waar ouders dus ook worden gezien als de verantwoordelijke voor het al dan niet succesvol zijn van hun kinderen (Daly, 2004).

Ook in dit onderzoek bleek dat er soms een spanning is tussen krachtgericht werken en individuele verantwoordelijkheid. Zoals Gray (2011) aanhaalt, wordt het geloof in de krachten van ouders al snel omgezet in de verantwoordelijkheid van deze ouders om met deze krachten aan de slag te gaan en een culpabilisering van wie dit niet (voldoende) doet. De evolutie naar een grotere betrokkenheid van cliënten bij de bepaling van hun hulpverleningstraject is op zich een positieve evolutie. Toch moet erover gewaakt worden dat dit niet evolueert naar een systeem waar eventuele problemen doorheen een traject worden gezien als enkel het gevolg van individuele beslissingen van het gezin, dat de gevolgen ervan dan ook zelf moet dragen. Participatief werken betekent niet dat alles wordt overgelaten aan de gezinnen zelf. Het betekent dat professionals vanuit een open blik en vanuit een streven naar gelijkwaardigheid de dialoog aangaan om zo tot een gepaste ondersteuning te kunnen komen, met respect voor de eigen expertise van gezinnen over hun situatie.

5.2. Aanbevelingen voor de praktijk

Het decreet preventieve gezinsondersteuning biedt een regelluw kader waarbinnen Huizen van het Kind hun eigen werking kunnen uitbouwen. Dit biedt de mogelijkheid aan Huizen om hun benadering van participatie erg breed te gaan invullen vanuit de visie van professionals die dagelijks in de praktijk staan. Professionals geven echter aan dat het nadenken over participatie iets is wat snel naar de achtergrond verschuift door andere praktische zaken die de bovenhand nemen. Daarom is het noodzakelijk dat zij de ruimte krijgen om hierover in dialoog te gaan met andere partners. Dit hoeft niet noodzakelijk uit te monden in een formele visietekst maar kan wel de mogelijk bieden om kritisch te reflecteren over hoe het Huis participatie kan bekijken als meer dan enkel formele inspraakkanalen. Uit dit onderzoek blijkt dat medewerkers belang hechten aan het hebben van een coördinator die dit onderwerp op de agenda blijft plaatsen. Het decreet preventieve gezinsondersteuning voorziet echter geen specifieke middelen voor coördinatie van de Huizen. Huizen moeten (een deel van) deze middelen zelf voorzien (Kinderrechtencommissariaat, 2013). Het zou dus een meerwaarde zijn moest de overheid hieraan tegemoetkomen om deze middelen te voorzien in plaats van dit over te laten aan het lokale niveau. In afwachting daarvan is het van belang dat Huizen nadenken over hoe er een duidelijke trekker voor het Huis kan worden voorzien, die o.a. kan waken over het inzetten op participatie doorheen het hele Huis.

Centraal in dit onderzoek staat het belang van de waardering van het 'kleine participeren'. Hoewel oudergroepen, enquêtes en focusgroepen een meerwaarde kunnen bieden aan Huizen van het Kind hoeft het niet zo te zijn dat de meningen van gebruikers die hieraan deelnemen meer moeten doorwegen dan signalen die in de dagelijkse praktijk worden opgevangen. Door het loslaten van het idee van een participatieladder, waarbij de ene manier van participeren als beter wordt gezien dan de andere, kunnen ook minder zichtbare vormen van participatie herkend, begrepen en gewaardeerd worden.

5.3. Beperkingen en aanbevelingen voor verder onderzoek

Voor het eerste luik van dit onderzoek werden erkenningsaanvragen van startende Huizen van het Kind genalyseerd. Hierbij is het van belang om in het achterhoofd te houden dat de visie van de partners op het vlak van participatie waarschijnlijk breder is dan de documenten doen uitschijnen. De Huizen kregen in de aanvraag maar een halve bladzijde om hun visie te beschrijven. Bovendien werden deze aanvragen over het algemeen opgemaakt door de organisatie die het Huis van het Kind in de toekomst zou gaan trekken (meestal het lokaal bestuur). Uit het onderzoek blijkt echter dat visie op participatie eerder groeit bij de professionals die dagelijks in de praktijk staan. Hun perspectief werd in deze erkenningsaanvragen niet opgenomen.

Voor het tweede luik werden drie cases in de diepte onderzocht. Het ging in alle drie de gevallen om Huizen van het Kind die reeds een uitgebreide werking hebben en dus niet representatief zijn voor Huizen in Vlaanderen. Deze keuze werd gemaakt doordat dit een kwalitatief onderzoek is dat zoveel mogelijk perspectieven in beeld wil brengen in plaats van te zoeken naar gemiddeldes. Gezien de beperkte tijd waarbinnen het onderzoek moest worden uitgevoerd, was het niet mogelijk om alle partners van de drie Huizen te bevragen. Mogelijks zijn hierdoor bepaalde perspectieven niet aan bod gekomen.

Dit onderzoek focust zich op de visies van professionals in de preventieve gezinsondersteuning over gebruikersparticipatie. Daarbij moet de bedenking worden gemaakt dat de gebruikers zelf in dit onderzoek amper aan bod komen. Tijdens de observatiemomenten was het wel mogelijk om op een informele manier met hen in gesprek te gaan maar er werden geen interviews afgenomen met ouders, kinderen of jongeren. Deze studie heeft dus weinig zicht op hoe zij de verschillende invalshoeken van professionals ervaren. Aangezien gebruikersparticipatie net draait om het betrekken van deze groep en het openstaan voor hun signalen, zou het waardevol zijn als hun perspectief in toekomstig onderzoek kan worden meegenomen.

Bibliografie

Adolfsen, F., Martinussen, M., Thyraug, A.M. & Vedeler, G.W. (2009). *The Family's House. Organisation and professional perspectives*. Geraadpleegd op 22 maart 2018 van https://uit.no/Content/303043/RKBU_Family_Electronic.pdf

Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation, *Journal of the American Institute of Planners* 35(4), 216-224. doi: 10.1080/01944366908977225

Baarda, B., Bakker, E., Fischer, T., Julsing, M., Peters, V., van der Velden, T. & de Goede, M. (2013). *Basisboek Kwalitatief onderzoek: Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Groningen: Noordhoff Uitgevers.

Bouverne-De Bie, M. (2003). Participatie: Een kenmerkend perspectief op samenlevingsopbouw. In H. Baert & M. De Bie (Red.), *Handboek Samenlevingsopbouw in Vlaanderen* (pp. 43-55). Brugge: die Keure.

Bouverne-De Bie, M. (2005). Het OCMW en het recht op maatschappelijke dienstverlening. In J. Vrancken, K. De Boyser & D. Dierckx (Red.), *Armoede en sociale uitsluiting. Jaarboek 2005* (pp. 203-216). Leuven: Acco.

Bouverne-De Bie, M., & De Visscher, S. (2008). Participatie: een sleutelbegrip in de samenlevingsopbouw. In A. Desmet, H. Baert, M. Bouverne-De Bie & L. Verbeke (Red.), *Handboek Samenlevingsopbouw in Vlaanderen* (pp. 41-53). Brugge: die Keure.

Biesta, G. (2007). Why "what works" won't work: Evidence-based practice and the democratic deficit in educational research. *Educational theory*, 57(1), 1-22. doi: 10.1111/j.1741-5446.2006.00241

Blondeel, W., De Schuymer, L., Strynckx, S., & Travers, N. (2013). *Towards the development of Family Centres in Flanders*. Geraadpleegd op 16 november 2018 van https://www.expo.be/sites/default/files/atoms/files/2013_06_05_towards_development_family_centres_flanders.pdf

Brants, D. & Bruggeman, M. (2005). Participatief werken in de kinderopvang. In M. Vandenbroeck (Red.), *Pedagogisch management in de kinderopvang* (pp 103-111). Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Clarke, K. (2006). Childhood, parenting and early intervention: A critical examination of the Sure Start national programme. *Critical Social Policy*, 26(4), 699-721. doi: 10.1177/0261018306068470

Collins, K., & Ison, R. (2009). Jumping off Arnstein's ladder: social learning as a new policy paradigm for climate change adaptation. *Environmental Policy and Governance*, 19(6), 358-373. doi: 10.1002/eet.523

Cooperrider, D. L. & Whitney, D. (2005). *Appreciative inquiry: A positive revolution in change*. San Francisco: Berrett-Koehler Publishers.

Daly, M. (2004). Changing Conceptions of Family and Gender Relations in European Welfare States and the Third Way. In: J. Lewis & R. Surender (Red.). *Welfare State Change. Towards a Third Way?* (pp. 135-156). Oxford: Oxford University Press.

Deceur, E. (2017). *Sociaal-cultureel werk als democratische arena: de inzet van participatieve praktijken in stedelijke contexten*. (Doctoral dissertation, Ghent University).

Edelenbos, J., Monnikhof, R. (1998). *Spanning in interactie: een analyse van interactief beleid in een lokale democratie*. Amsterdam: Instituut voor publiek en politiek.

EXPOO. (z.d.). *Theoretisch kader: De Participatieladder*. Geraadpleegd op 27 november 2018 van <https://www.expoo.be/de-participatieladder>

Freire, P. (1970). *Pedagogy of the oppressed*. New York: Herder and Herder.

Gemeente Destelbergen (z.d.). *Partners Villa Tuur*. Geraadpleegd op 27 maart 2019 van <https://www.destelbergen.be/vrije-tijd/villa-tuur/partners-villa-tuur>

Geirnaert, K. (2017). *Huis van het Kind Eeklo: Op weg naar een toegankelijk aanbod*. Geraadpleegd op 27 maart 2019 van: <https://expoo.be/sites/default/files/atoms/files/Huis%20van%20het%20Kind%20Eeklo%20op%20weg%20naar%20een%20toegangelijke%20aanbod.pdf>

Gezinsbond. (2019). *Gezinsbond in de Huizen van het Kind: Stad Antwerpen*. (Ongepubliceerd document).

Gray, M. (2011). Back to basics: A critique of the strengths perspective in social work. *Families in Society*, 92(1), 5-11. doi: 10.1606/1044-3894.4054

Gustafsson, U., & Driver, S. (2005). Parents, power and public participation: Sure Start, an experiment in New Labour governance. *Social Policy & Administration*, 39(5), 528-543. doi: 10.1111/j.1467-9515.2005.00454

Hart, R. (1992). *Children's Participation: From Tokenism to Citizenship*. Geraadpleegd op 20 november 2018 van https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/childrens_participation.pdf

Hart, R. (2008). Stepping back from 'The ladder': Reflections on a model of participatory work with children. In A. Reid, B. Bruun Jensen, J. Nikkel & V. Simovska (Red.), *Participation and learning* (pp. 19-31). Dordrecht: Springer.

Hartman (1998). De andere kant van politieke participatie. Kanttekeningen bij de huidige democratisering van bovenaf. *Vorming 14* (1), 7-18.

Hsieh, H. F., & Shannon, S. E. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative health research*, 15(9), 1277-1288. doi: 10.1177/1049732305276687

Hulpia, H., & Van der Mespel, S. (2013). *Ontmoetingsfunctie voor kinderen en ouders in de Huizen van het Kind*. Geraadpleegd op 16 oktober 2018 van <http://www.huizenvanhetkind.be/hk/img/ontmoetingsfunctie-huizen-van-het-kind-eindrapportvbjk.pdf>

Janssen, J. & Vandenbroeck, M. (2018). (De)constructing parental involvement in early childhood curricular frameworks. *European Early Childhood Education Research Journal*, 26 (6), 813-832. doi: 10.1080/1350293X.2018.1533703

Kelchtermans, K. & Vos, V. (2016). *Participatie van jongeren en ouders in het Huis van het Kind: inspiratie uit Limburg*. Geraadpleegd op 3 december 2018 van <https://sociaal.net/analyse-xl/participatie-in-het-huis-van-het-kind/>

Kind en Gezin. (2015). *Basiskader Huizen van het Kind*. Geraadpleegd op 16 oktober 2018 van <https://www.expoo.be/sites/default/files/atoms/files/basiskader.pdf>

Kind en Gezin. (2015 b). *Visietekst participatie*. Geraadpleegd op 6 december 2018 van <https://www.expoo.be/sites/default/files/atoms/files/visietekst-participatie.pdf>

Kind en Gezin. (2019). *Samenstelling Lokaal Overleg Kinderopvang*. Geraadpleegd op 10 april 2019 van <https://www.kindengezin.be/kinderopvang/lokaal/lokaal-overleg/samenstelling/>

Kinderrechtencommissariaat. (2013). *Advies gezinsondersteuning*. Geraadpleegd op 13 mei 2019 van https://www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/2013_2014_2_advies_gezinsondersteuning.pdf

Lambert, L. & Hulpia, H. (z.d.). *Inspiratiebundel participatief werken als netwerk*. (Ongepubliceerd document).

Millei, Z. (2012). 'Community' and 'Democratic Practice' in Early Childhood Education and Care: a critique and possibility through the optic of Roberto Esposito. *Global Studies of Childhood*, 2(4), 247-259. doi: 10.2304/gsch.2012.2.4.247

Moss, P. (2007). Bringing politics into the nursery: Early childhood education as a democratic practice. *European Early Childhood Education Research Journal*, 15(1), 5-20. doi: 10.1080/13502930601046620

Moss, P. (2011). *Democracy as first practice in early childhood education and care*. Geraadpleegd op 24 maart 2018 van <http://www.child-encyclopedia.com/sites/default/files/dossiers-complets/en/child-care-early-childhood-education-and-care.pdf#page=61>

Neuman, W. L. (2014). Qualitative interviewing. In G. Van Hove (Red.), *Qualitative research for educational sciences: second edition* (pp. 131-162). Harlow: Pearson Education Limited.

Nys, K. & Emmerly, E. (2017). *De Huizen van het Kind in cijfers en ervaringen. Verwerking van de bevraging door Kind en Gezin*. Geraadpleegd op 22 maart 2018 van https://www.expoo.be/sites/default/files/atoms/files/Onderzoeksrapport_huizen_van_het_kind_in_cijfers_en_ervaringen.pdf

Postle, K. & Beresford, P. (2007). Capacity building and the reconception of political participation: a role for social care workers? *British Journal of Social Work*, 37(1), 143-158. doi: 10.1093/bjsw/bch330

Slock, G. & Versaevel, D. (2018). *Het Huis van het Kind en de bibliotheek: een inspirerende samenwerking in de praktijk*. Geraadpleegd op 27 maart 2019 van <https://www.expoo.be/sites/default/files/atoms/files/BOEKSTART.pdf>

Steunpunt Opvoedingsondersteuning Provincie Limburg. (2018). *Participatieve praktijk: Methodiekendoos Ouders & Kids in Huis*. Geraadpleegd op 3 december 2018 van <https://www.expoo.be/participatieve-praktijk-methodiekendoos-ouders-kids-in-huis>

Thomassen, J. (1979). Burgers in twee gedaanten. *Beleid en Maatschappij*, 6 (2), 38-72. Geraadpleegd van: <https://rjh.ub.rug.nl/beleidmaatschappij/article/view/28101/25496>

Tritter, J. Q., & McCallum, A. (2006). The snakes and ladders of user involvement: moving beyond Arnstein. *Health policy*, 76(2), 156-168. doi: 10.1016/j.healthpol.2005.05.008

Vandenbroeck, M. (2009). Let us disagree. *European Early Childhood Education Research Journal*, 17 (2), 165- 170. doi: 10.1080/13502930902951288

Vandenbroeck, M. (2018). *Gezinspedagogiek: over gedeelde en verdeelde opvoedingsverantwoordelijkheden*. Gent: Academia Press.

Vandenbroeck, M., & Bouverne-Bie, M. (2006). Children's agency and educational norms: A tensed negotiation. *Childhood*, 13(1), 127-143. doi: 10.1177/0907568206059977

Vandenbroeck, M., Willems, S., De Bosscher, L., Castermans, S., Willaert, K., De Vos, E. & Geirnaert, K. (2016). *Proportioneel universalisme in de praktijk*. Geraadpleegd op 4 december 2018 van <https://expoo.login.kanooh.be/sites/default/files/atoms/files/Proportioneel%20Universalisme%20in%20de%20praktijk%20-%20een%20aanzet.pdf>

Vandenbroeck, M., Geens, N., Geinger, F., Schiettecat, T., Van Haute, D., & Roets, G. (2017). Parenting newspeak. *Zeitschrift für familienschrift* (11), 23–39. doi: 10.3224/zff.si11y2016/2017.02

Van Laere, K., Van Houtte, M. & Vandebroeck, M. (2018). Would it really matter? The democratic and caring deficit in 'parental involvement'. *European Early Childhood Education Research Journal*, 26(2), 187-200. doi: 10.1080/1350293X.2018.1441999

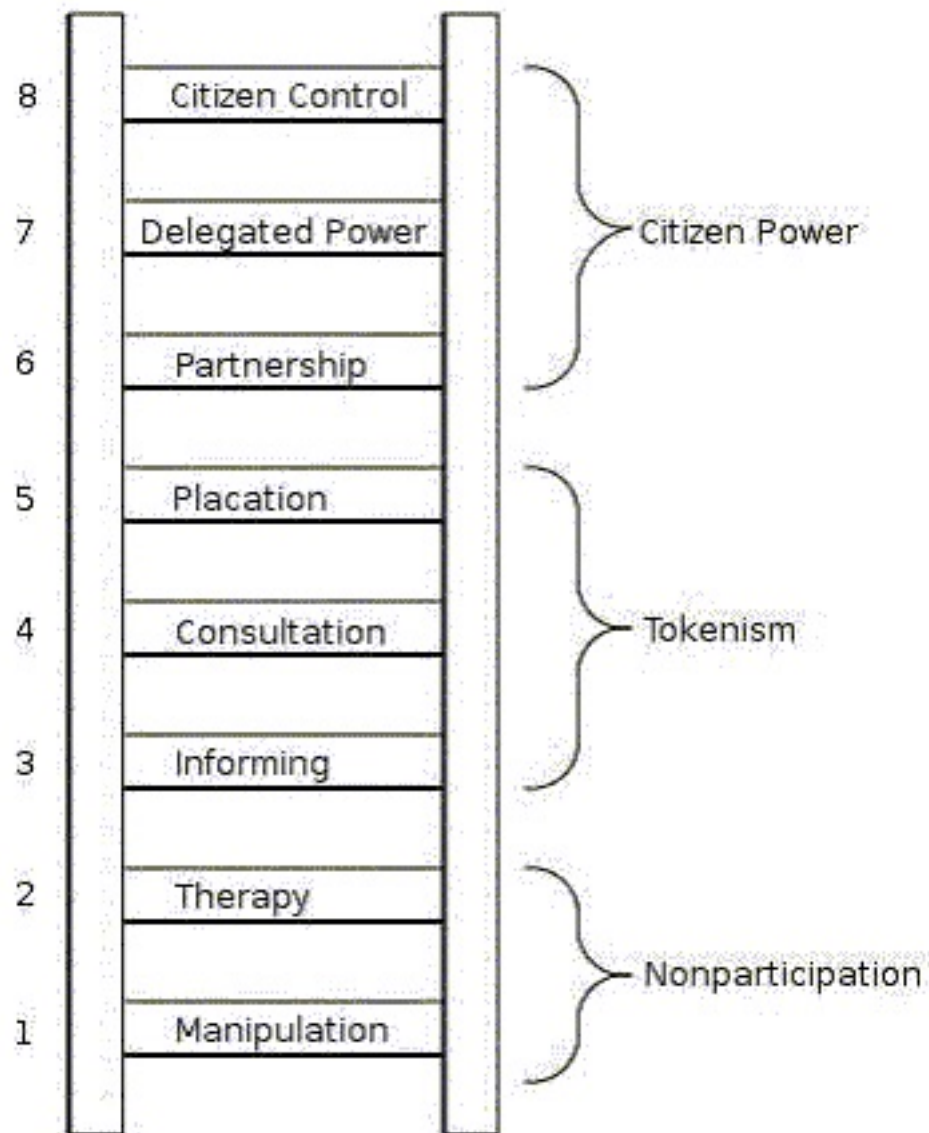
Vlaams Parlement. (2013). *Ontwerp van decreet houdende de organisatie van de preventieve gezinsondersteuning*. Namens de Commissie voor Welzijn, Gezin en Armoedebeleid, stuk 2131, nr. 4. Brussel: Vlaams Parlement.

UN General Assembly. (1989, 20 november). *Convention on the Rights of the Child*. Geraadpleegd op 2 mei 2018 van <http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/crc.pdf>

Werkgroep Jong en Betrokken. (2016). *Conferentie De Toekomst is Jong: Jong en Betrokken Eindrapport*. Geraadpleegd op 5 november 2018 via <http://expoo.be/sites/default/files/atoms/files/Eindrapport-jong-en-betrokken.pdf>

Bijlagen

Bijlage 1: Participatieladder Arnstein (1969)

Bijlage 2: Informed consent

Beste participant

In het kader van de Masterproef van Natasha Haelman (student Master Sociaal Werk) loopt momenteel een onderzoek naar de perspectieven van medewerkers in de Huizen van het Kind over gebruikersparticipatie. Om hier meer zicht op te krijgen, werd u gecontacteerd voor een interview. Dit interview zal volledig anoniem verwerkt worden en de inhoud ervan zal enkel worden gebruikt in het kader van deze Masterproef.

Ik, (ondergetekende)

.....

verklaar hierbij dat ik:

- Uit vrije wil deelneem aan het onderzoek.
- Uitleg heb gekregen heb over de inhoud en werkwijze van het interview en deze heb begrepen.
- De mogelijkheid heb gekregen om bijkomende vragen te stellen.
- Op de hoogte ben van de mogelijkheid om mijn deelname aan het onderzoek op elk moment stop te zetten, zonder opgave van reden.
- Toestemming geef om het interview op te nemen.
- Toestemming geef aan de onderzoeker om mijn resultaten op anonieme en vertrouwelijke wijze te bewaren, te verwerken en te rapporteren.
- Op de hoogte ben dat ik op aanvraag een samenvatting van de onderzoeksresultaten kan krijgen.

Ik wens op de hoogte te worden gehouden van de onderzoeksresultaten

Voor akkoord,

Datum:.....

Naam en handtekening participant:

Bijlage 3: Interviewleidraad

Inleiding

- Uitleg over opzet van het onderzoek
- Uitleg over verloop van het interview
- Overlopen en ondertekenen informed consent
- Toestemming voor opname

Eigen rol in het Huis van het Kind

- Voor welke organisatie werk je? Wat is de missie van deze organisatie?
- Wat is jouw rol in deze praktijk? Wat is je functie?
- Op welke manier ben je betrokken bij het Huis van het Kind? Welke rollen neem je op in het Huis?
- Hoe lang bent je reeds betrokken bij het Huis van het Kind? Welke invloed heeft het ontstaan van het Huis gehad op de inhoud van jouw job en op de werking van jouw organisatie?

Visie op participatie

- Heeft jouw organisatie een specifieke visie op gebruikersparticipatie? Is dit iets waar jullie mee bezig zijn? Wordt deze visie ook expliciet besproken binnen het team?
- Ben je het zelf eens met deze visie?
- Welke manieren zie je waarop gebruikers mee vorm kunnen geven aan een organisatie? Op welke manier gebeurt dit nu al effectief in jouw organisatie?
- Zijn er volgens jou aspecten van een organisatie waar participatie moeilijk ligt, die het best kunnen worden vormgegeven door professionals? Waarom? Kan je een voorbeeld geven?

Participatie in het Huis van het Kind

- Heb je het gevoel dat jouw visie op participatie gedragen wordt door de andere partners in het Huis van het Kind? Wat zijn eventuele verschillen?
- Wat is volgens jou de oorzaak voor de gelijkenissen/verschillen in visie tussen de partners van het Huis?
- Welke stappen zijn er volgens jou reeds gezet om gebruikersparticipatie te (proberen) verankeren in de werking van het Huis van het Kind? Vind je dit een positieve evolutie?

Participatie in de praktijk

- Heb je zelf veel persoonlijk contact met de gebruikers van jouw praktijk/van het Huis van het Kind?
- Op welke manier verloopt dit contact? Kan je hier enkele voorbeelden van geven?
- Zijn er specifieke zaken waar je op let wanneer je in gesprek gaat met gebruikers? Waarom?
- Werd je reeds geconfronteerd met kritiek van gebruikers op jullie werking? Kan je hier een voorbeeld van geven? Hoe ga je hiermee om?
- Zijn er voorbeelden van zaken die veranderd zijn aan de werking door wat gebruikers zeiden of deden?

Toekomstvisie

- Wordt er binnen jouw praktijk/binnen het Huis van het Kind iets georganiseerd om de eigen praktijk in vraag te blijven stellen?
- Op welke manier zie je het Huis van het Kind in de toekomst evolueren? Waarom? Wat zou hiervoor nodig zijn? Wat zijn mogelijke drempels?
- Welke rol zie je hier weggelegd voor de gebruikers?

Bijlage 4: Overzicht respondenten

nr. respondent	case	M/V	sector	functie
1	3	V	lokaal bestuur	coördinator Huis van het Kind en dienst Kinderopvang
2	3	V	preventieve gezondheidszorg	intersectoraal medewerker
3	3	M	jeugdwerk	jeugdconsulent
4	3	V	OCMW	hoofd sociale dienst
5	1	V	opvoedingsondersteuning	agogisch begeleider
6	1	V	opvoedingsondersteuning	educatief medewerker
7	1	V	jeugdwerk	inhoudelijk coördinator
8	1	V	stadsdiensten	coördinator Huis van het Kind
9	2	M	lokaal bestuur	coördinator lokaal sociaal beleid
10	2	V	OCMW	schakelfiguur
11	2	M	armoedevereniging	coördinator
12	2	V	armoedevereniging	groepswerker